

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra biblických věd a starých jazyků

Jan Mlčoch

**Milosrdenství jako základní
charakteristika jednání křesťana
Novozákonní perspektiva**

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Dr. Mireia Ryšková

2024

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 23. 11. 2023

Jan Mlčoch

Bibliografická citace

Milosrdenství jako základní charakteristika jednání křesťana: [rukopis] : Novozákonní perspektiva : diplomová práce / Jan Mlčoch ; vedoucí práce: Mireia Ryšková. -- Praha, 2024. s. 64.

Anotace

Diplomová práce “Milosrdenství jako základní charakteristika jednání křesťana. Novozákonní perspektiva” se zabývá problematikou milosrdenství ze zorného úhlu Nového zákona. Metodou rozboru jednotlivých relevantních perikop z oblasti kanonických evangelií a listů apoštolů Pavla a Jakuba a poukázáním na důležitost tématu v učení posledních tří papežů si práce klade za cíl zdůraznit důležitost a naléhavost milosrdného jednání v kontextu dnešní složité, turbulentní doby. Práce se snaží demonstrovat, že milosrdenství mezi lidmi si žádá sám Bůh Stvořitel a jeho Syn Vykupitel a Spasitel. S milosrdenstvím úzce souvisí témata jako odpuštění, smilování, láska a spravedlnost. Milosrdenství je základní charakteristikou Božího jednání a zůstává imperativem pro jednání mezi lidmi zde na zemi. Budoucnost na této zemi je silně odvislá od hájení hodnot, které milosrdenství s sebou nese.

Klíčová slova

Milosrdenství, Bůh Otec, Ježíš Kristus Syn Boží, odpuštění, soucit, smilování, láska, pontifikát, encyklika.

Abstract

The diploma thesis deals with the topic of “Mercy from the point of view of the New Testament”. By the method of analysis of each relevant pericope – from the canonical Gospels and the letters of the Apostles Paul and James – and by pointing out the importance of the theme in the teaching of the last three Popes, the aim of this thesis is to highlight the importance and urgency of mercy in the context of present complex and turbulent times. The thesis tries to demonstrate that mercy among men is asked for by God the Creator himself and by his Son the Redeemer and Saviour. Closely related to mercy are the themes of forgiveness, grace, love and justice. Mercy is a fundamental characteristic of God's action and remains an imperative for action among men here on earth. The future on this earth is strongly dependent on upholding the values that mercy brings with it.

Keywords

Mercy, God the Father, Jesus Christ the Son of God, forgiveness, compassion, grace, love, pontificate, encyclical.

Počet znaků (včetně mezer): 126818

Poděkování

Chtěl bych vyjádřit poděkování za odborné vedení mé práce paní doc. PhDr. Dr. Mireie Ryškové, která nesmírně trpělivě mou práci připomínkovala.

Obsah

Úvod.....	7
1 Terminologie milosrdenství ve Starém a v Novém zákoně.....	8
2 Kategorie „Milosrdný Bůh“.....	11
2.1 Podobenství o nemilosrdném služebníkovi (Mt 18,23–35).....	11
2.2 Podobenství o marnotratném synu (Lk 15,11–32).....	13
2.3 Dělníci na vinici (Mt 20,1–16).....	17
2.4 Modlitba Otče náš v zorném úhlu milosrdenství (Mt 6,9–15).....	19
2.5 Podobenství o ztracené ovci (Mt 18,12–14).....	21
3 Ježíš jako prototyp milosrdného jednání.....	25
3.1 Ježíšovo Horské kázání (Mt 5,1–12).....	25
3.2 Povolání celníka (Mt 9, 9–13).....	27
3.3 Projevy Ježíšovy lítosti v duchu milosrdné lásky (Mt 14,14; Mt 15,32; Mt 20,34).....	28
3.4 Podobenství o posledním soudu (Mt 25,31–46).....	29
3.5 Nasycení pěti tisíců (Mk 6,35–42).....	31
3.6 Projevy Ježíšova milosrdenství ke skupinám ostrakizovaných osob.....	32
3.7 O milosrdném Samařanovi (Lk 10,25–37).....	33
3.8 Podobenství o boháči a Lazarovi (Lk 16,19–31).....	36
3.9 Ježíš a cizoložná žena (J 8,3–11).....	38
4 Milosrdenství v epištolách apoštolů Pavla a Jakuba.....	41
4.1 Epištola Římanům (Ř 12,1–21).....	41
4.2 Druhý list Korintským (2 Kor 1,3).....	43
4.3 List Jakubův (Jak 2,1–13).....	44
4.4 Láska a milosrdenství (1 Kor 13,1–13).....	45
4.5 Znaky milosrdenství v listu Filemonovi (Flm 8–20).....	47
5 Marie, matka milosrdenství.....	50
6 Milosrdenství jako teologická kategorie v současném církevním diskurzu – stručná charakteristika důležitých církevních dokumentů poslední doby.....	53
7 Váha milosrdenství v hodnotovém systému dnešní doby.....	59
Závěr.....	61
Seznam použitých zkratk.....	64
Seznam použité literatury.....	66

Úvod

Předmětem této práce je nastínit problematiku milosrdenství ze zorného úhlu Nového zákona.

Cílem práce je pomocí výkladu patřičných perikop a veršů, zhodnocením jejich významu z hlediska tématu této práce a představením pozice magisteria v učení tří posledních papežů demonstrovat důležitost milosrdenství pro dnešní dobu a zdůraznit, že milosrdenství je základním identifikačním znakem pro křesťana. Váha, kterou bude milosrdenství v současném světě zastávat, je odvislá od konkrétních činů, postojů člověka, přičemž Nový zákon je v této souvislosti velkou inspirací, zdrojem pro takové jednání.

Metodou práce je rozbor vybraných novozákonních perikop, které se ve svém jádru problematiky milosrdenství bezprostředně dotýkají. Dále je proveden rozbor některých perikop majících k problematice vztah. Primárně jsou identifikována místa milosrdenství v kanonických evangeliích, poté je část rozboru vedena v epištolách. Každá perikopa je představena, poté je s pomocí odborné literatury analyzován samotný text. Na konci pojednaného tématu je zařazeno shrnutí významu zařazených textů pro předmět této práce. Rozboru perikop předchází představení pojmu milosrdenství z hlediska hebrejského a řeckého názvosloví. Rozbor je rozdělen do podkapitol Milosrdný Bůh a Ježíš jako prototyp milosrdného jednání. Zpracování práce se drží základního východiska, kterým je Bůh Otec jako zdroj milosrdenství a Ježíš Kristus jako zvěstovatel Otcova milosrdenství. Práce pokračuje přehledem vybraných kapitol z epištol. Na závěr biblické části je představena Panna Maria jako matka Božího milosrdenství. Následuje přechod k textům magisteria mající milosrdenství za předmět svého zájmu, a to za pontifikátu tří posledních papežů. Práce pokračuje zhodnocením významu a váhy milosrdenství v dnešní době a je zakončena závěrečnou částí, která milosrdenství identifikuje jako základní charakteristiku křesťana, který je odpovědný za šíření a obhajobu milosrdenství v dnešní turbulentní době. Práce není čistě exegetickou či biblicky zaměřenou prací, z oblasti biblistiky přesahuje do systematické teologie a spirituality. Práce je vedena k závěru, že milosrdné jednání je imperativem pro člověka za souběžného konstatování, že růst milosrdenství ve světě a v mezilidských vztazích je pro kvalitu života klíčovým předpokladem. Impulsy a inspirační zdroje pro takto motivované jednání lze nalézt v poselství pojednávaných biblických textů.

1 Terminologie milosrdenství ve Starém a v Novém zákoně

I když pojednání o milosrdenství V novém zákoně nelze omezit na jednotlivé výrazy, je důležité si všimnout, jaké výrazy jsou nejčastěji pro vyjádření této kategorie lidského a Božího jednání, ato v Starém, tak Novém zákoně. Mezi hebrejskými výrazy Starého zákona a řeckými v Novém zákoně existuje určitá spojitost. Ekvivalentem pro hebrejský výraz *chesed*, který se překládá jako milosrdenství, dobrota, laskavost, je řecký pojem *eleos*; smilování, slitování v Novém zákoně. Podobný vztah existuje mezi výrazem *rahamím*, jenž označuje mateřské lůno ve Starém zákoně a výrazem *splanchna* (vnitřnosti) v Novém zákoně, jenž označuje slitování, soucit. Prezentuje se zde citová stránka lásky, soucítění a slitování. Ve Starém zákoně je milosrdenství spojeno především s Hospodinem, který odpouští svému lidu. V Novém zákoně pak pojem nabývá konkrétních představ o soucitu s někým potřebným, bezmocným.

Terminologie hebrejská ve Starém zákoně

Chesed

Etymologický původ kořene je horlivost, dychtivost. Sémantickým jádrem slova je oddanost, zbožnost. Tento výraz se nejčastěji vyskytuje ve Starém zákoně, zejména v žalmech, V Žalmu 89,29 se píše o zachování věrnosti, o dodržení smlouvy. Výkladem může být jak milosrdenství, tak věrnost. Znamená i smluvní lásku, solidárnost.

Tento pojem ukazuje na ideu smlouvy Hospodina s jeho lidem, kdy se izraelský lid zavázal k dodržování smlouvy a Bůh k věrnosti, že nenechá svůj lid padnout. Jedná se o vytrvalou lásku na základě smlouvy.

Rahamím

Toto substantivum se překládá jako lůno. V množném čísle se překládá jako laskavá milosrdenství. V Iz 13,8 se píše o soucitu, resp. jeho absenci, výraz odpovídá slovu mít soucit. Zde se jedná o citové vyjádření, slitování.¹

Terminologie řecká v Novém zákoně

Pro předmět této práce je samozřejmě klíčová terminologie řecká. Z následujících vybraných odkazů na použité výrazy vyplývá, co je jimi míněno.

¹ Srov. DOUGLAS, D. J. *Nový biblický slovník*. Praha: Nakladatelství Návrat domů, 1996, s. 616–617.

Eleos znamená soucit, slitování, milosrdenství, mám soucit, slitovávám se, jsem milosrdný.² S tímto pojmem pracuje Mt 5,7: blaze milosrdným, neboť oni dojdou milosrdenství. V (Mt 9,27) se píše o výzvě dvou slepců k Ježíšovi, aby se nad nimi slitoval. (Mt 15,22) obsahuje zvolání kananejské ženy k procházejícímu se Ježíšovi, aby se smiloval. (Mt 18,33) obsahuje výzvu služebníku ke smilování. (Mt 20,30–31) obsahuje zvolání dvou slepců, aby se nad nimi Pán slitoval. Dále se v Novém zákoně nachází sloveso *eleoó*, zde se nalézá rada apoštola Pavla jako toho, který je pro milosrdenství Páně hoden důvěry (1 Kor 7,25). Služebníkům nové smlouvy je svěřena z Božího slitování služba (2 Kor 4,1).

V Markově evangeliu se v souvislosti s předmětem práce nachází verš (Mk 5,19) o smilování se Pána nad posedlým člověkem či (Mk 10,47–48) o smilování se nad slepým žebřákem. V podobenství o boháči a Lazarovi (Lk 16,19–31) se nachází zvolání k Abrahámovi o smilování se (v. 24). Toto sloveso má nejčastější výskyt v Novém zákoně. K pojmu se předkládá perikopa (Lk 1,50.54.58.72.78), kde je pojem milosrdenství explicitně vymezen v následujících verších. Milosrdenství trvajícím od pokolení do pokolení (v. 50), Pán, který je pamětliv svého milosrdenství ke svému služebníku (v. 54), Pán prokazuje milosrdenství Alžbětě (v. 58), v Zachariášově chvalozpěvu se na pojem poukazuje v souvislosti s Božím slitováním (v. 78). Řecký význam pojmu se nachází také na řadě míst v pavlovských listech (Řím 9,23; 11,31; 15,9), zde ve smyslu slitování se, nebo v listu Galatským (Gal 6,16), Pavel vyprošuje pro obec pokoj a slitování, či v listu Efezským (Ef 2,4), kde jedná milosrdný Bůh, který si lidi zamiloval. Bůh se smilovává nad Pavlovým spolupracovníkem (Flp 2,27).

Milosrdenství, jímž se zabývá tato práce se dále vyjadřuje slovy *oiktiró*, *oiktirmón*, *oiktirmos*.

Zde se spojuje konkrétní představa milosrdenství, soucitu s potřebným, bezmocným člověkem, také se překládá jako *splanchnon*, *oiktirmos*, kdy se Pán smiluje a slituje (Řím 9,15). Pán se nad služebníkem smiloval, pán pro toho služebníka měl slitování (Mt 18,27). V (Řím 12,1) se nachází výzva bratřím k obětem pro Boží milosrdenství. Boží sdělení Mojžíšovi, že se se smiluje a slituje (Řím 9,15). List Filipánům (Flp 2,1) se obrací na společnost, aby byla posílena láskou, soucitem a slitováním. O milosrdném soucitu se píše také v (Kol 3,12). Zde je předložena výzva k obléknutí milosrdného soucitu

² Srov. BARTOŇ Josef. *Úvod do novozákonní řečtiny*. Praha: Nakladatelství KLP, 2009, s. 137.

a dobroty, jako těch Božích vyvolených. V listu Židům (Žid 10,28) se píše, že kdo bude pohrdat Mojžíšovým zákonem, slitování nedojde. Zde lze vidět odkaz na vztah Hospodina a vyvoleného lidu. Buďte milosrdní, jako je milosrdný váš Otec. Tuto výzvu obsahuje (Lk 6,36) v souvislosti s výzvou milovat své nepřátele. Dále lze pojmy a slitování nalézt v (Jak 5,11), kde se odkazuje, v rámci závěrečných výzev společnosti, že je třeba vytrvat, Pán je plný soucitu a slitování.

Sloveso *eleeó*, *eleaó* se v Novém zákoně nalézá 29×, 3× ve významu smilovat se; v pasívu nalézt milosrdenství; dojit milosrdenství. Adjektivum *eleémón* milosrdný; soucitný 2× a substantivum *eleos*; smilování; slitování; milosrdenství 27×.³ Dále ve významu almužna; skutek milosrdenství *eleemosyné* 13×. Sloveso *oiktiró*; mít soucit; slitovat se; nad kým se slitovat 2×, *oiktirmón* 3× ve smyslu milosrdný a *oiktirmos* ve smyslu slitování; smilování; soucit; milosrdenství; milosrdné, soucitné srdce 5×.⁴

Splanchnon

Substantivum *splanchnon* ve smyslu soucit; láska; náklonnost; srdečné slitování 11×, sloveso *splanchnizomai* ve smyslu smilovat se; mít slitování; mít soucit; ustrnout se 12×.⁵

Výše uvedená kategorizace představuje šíři pojmu milosrdenství a odvozených výrazů, které se nacházejí ve knihách Starého a Nového zákona s akcentem na význam v Novém zákoně. V další části práce jsou pak podrobně analyzována ta místa, která názorně představují návod, vodítko či poučení či inspiraci pro jednání člověka v praktickém životě, a to vše s plným vědomím nutnosti jednat milosrdně a vzájemně si odpouštět, jak to vyžaduje Bůh Otec. Jde o použití příkladných vyprávění⁶ s výzvou k následování líčeného vzoru (srov. Lk 10,30–37). Následující texty jsou tedy výběrem z hlediska cíle práce a v některých perikopách jde o formu podobenství, která mají za úkol přesvědčovat, objasňovat, sdělovat určité poselství.

Práce dělí tematiku na různé okruhy podle toho, kdo je nebo má být milosrdný

³ Srov. TICHÝ, Ladislav. *Slovník novozákonní řečtiny*. Olomouc: Jirí Burget, 2001, s. 55.

⁴ Srov. TICHÝ, Ladislav. *Slovník novozákonní řečtiny*, s. 119.

⁵ Srov. TICHÝ, Ladislav. *Slovník novozákonní řečtiny*, s. 157.

⁶ Srov. POKORNÝ, Petr – HECKEL, Ulrich. *Úvod do Nového zákona. Přehled literatury a teologie*. Praha: Vyšehrad, 2013, s. 428.

2 Kategorie „Milosrdný Bůh“

V této části práce je záměrem představit na vybraných perikopách a verších milosrdenství Boha Otce. Neztrácí se však jasná vazba mezi otcovstvím Boha a synovstvím Syna-Bohočlověka. Jednota mezi božskou vůlí, která je v Trojici společná Otci, Synu a Duchu svatému, a Ježíšovou lidskou vůlí je zabezpečena poslušností jeho lidské vůle k vůli Boží. Ježíšova lidská poslušnost sjednocuje jeho lidskou vůli s vůlí božskou.⁷ V této části práce je smyslem poukázat na roli Otce jakožto milosrdného. Zařazena je perikopa o nemilosrdném služebníkovi, která představuje požadavek Boha Otce jednat mezi lidmi milosrdně a důsledky, které nastanou, pokud takové jednání nebude realizováno. Ústřední perikopou je milosrdné jednání Otce ke svým synům. Verše této perikopy vyjadřují samotnou esenci pojmu milosrdenství. Perikopa o dělnících na vinici je zařazena jako významově paralelní k milosrdnému Otci, všem se stejně dostane, ke všem jedná Otec s dobrotou. Pojednány jsou také perikopy, které explicitně neobsahují pojem milosrdenství, ale významově na pojem poukazují, vykazují biblické konotace pojmu, kdy se lidé obracejí s prosbou k Bohu o odpuštění vin, či radost nad návratem ztraceného v perikopě o ztracené ovci. Milosrdný Bůh odpouštějící, milosrdný Bůh hledající a mající radost.

2.1 Podobenství o nemilosrdném služebníkovi (Mt 18,23–35)

23. *„S královstvím nebeským je to tak, jako když se jeden král rozhodl vyžádat účty od svých služebníků.*
24. *Když začal účtovat, přivedli mu jednoho, který mu byl dlužen mnoho tisíc hřiven.*
25. *Protože mu je nemohl vrátit, rozkázal ho pán prodat i s ženou a dětmi a se vším, co měl, a nahradit ztrátu.*
26. *Tu mu ten služebník padl k nohám a na kolenou prosil: ‚Měj se mnou strpení, a všechno ti vrátím!‘*
27. *Pán se ustrnul nad oním služebníkem, propustil ho a dluh mu odpustil.*
28. *Sotva však ten služebník vyšel, potkal jednoho ze svých spoluslužebníků, který mu byl dlužen sto denárů; chytil ho za krk a křičel: ‚Zaplat’ mi, co jsi dlužen!‘*

⁷ Srov. POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Ježíš Kristus – pravda dějin*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, s. 103.

29. Jeho spoluslužebník mu padl k nohám a prosil ho: „Měj se mnou strpení, a zaplatím ti to!“
30. On však nechtěl, ale šel a dal ho do vězení, dokud nezaplatí dluh.
31. Když jeho spoluslužebníci viděli, co se přihodilo, velice se zarmoutili; šli a oznámili svému pánu všechno, co se stalo.
32. Tu ho pán zavolaal a řekl mu: „Služebníku zlý, celý tvůj dluh jsem ti odpustil, když jsi mě prosil;
33. neměl ses také ty smilovat nad svým spoluslužebníkem, jako jsem se já smiloval nad tebou?“
34. A rozhněval se jeho pán a dal ho do vězení, dokud nezaplatí celý dluh.
35. Tak bude jednat s vámi i můj nebeský Otec, jestliže ze srdce neodpustíte každý svému bratru.“

V této perikopě se apeluje na nutnost vzájemného odpuštění, milosrdenství mezi lidmi, které je realistické, protože odpovídá božimu milosrdenství s lidmi, milosrdenství jako neomezené odpuštění (Mt 18,21–22).⁸

V tomto podobenství se porovnávají a srovnávají akty, které jsou v diachronní opozici,⁹ akt odpuštění či neodpuštění. Služebník přichází před krále, Boha Otce a žádá jej o smilování (v. 26). Král, Bůh Otec se smiluje, ustrne nad služebníkem, kterému hrozí společenská degradace (v. 25), a milostivě mu odpouští (v. 27). Služebník osvobozený milosrdným zásahem krále (Lk 7,42) potkává jiného služebníka, bližního, který jej žádá o smilování, odpuštění (v. 29). Králem osvobozený služebník na prosbu bližního nereflkuje, neodpouští mu a uvaluje na něj tvrdé sankce (v. 30). Na jedné straně lze vidět akt odpuštění ze strany krále vůči služebníkovi (Lk 7,42). Na straně druhé lze spatřit nedostatek milosrdenství v jednání omilostněného služebníka ve vztahu k bližnímu, jinému služebníkovi. Očekávalo se, že omilostněný služebník bude ve stejném smyslu jednat se svým bližním, že jej milosrdně propustí a odpustí mu (v. 33). Bude jednat omilostněný služebník ve smyslu odpuštění, nebo zůstane zapouzdřen ve svém sobectví a v sebestřednosti? V tomto podobenství se pracuje s tematikou dluhu formou metafory, kdy dluh (dluh znamená hřích, hříchy¹⁰ ale nemusí to být výlučně. Jde tedy o odpuštění hříchů, o milosrdné odpuštění, kdy se Bůh ustrne. Jde o nezbytnost vzájemného odpuštění

⁸ Srov. POKORNÝ – HECKEL. *Úvod do Nového zákona*, s. 494.

⁹ Srov. MRÁZEK, Jiří. *Podobenství v kontextu Matoušova evangelia*. Jihlava: Mlýn, 2003, s. 126–127.

¹⁰ Srov. MRÁZEK, Jiří. *Evangelium podle Matouše*. Praha: Centrum biblických studií, 2015, s. 319.

mezi bližními s tím, že pokud se tak nestane, bude to mít následky (v. 35).¹¹ „*Neboť jestliže odpustíte lidem jejich přestoupení, i vám odpustí váš nebeský Otec; jestliže však neodpustíte lidem, ani váš Otec vám neodpustí vaše přestoupení.*“ (Mt 6,14–15; Ko 3,13)

V celém podobenství se jako spojnice ukazuje Boží připravenost a ochota milosrdně odpouštět hříchy. Ukazuje se zde naprostá nezbytnost odpouštět mezi bližními, bližní odpouští svému bližnímu, zároveň dluh lidí vůči Bohu a provinění lidí vůči sobě jsou nesouměřitelné kategorie.¹² Bůh odpouští bez ohledu na výši dluhu, Bůh je velkorysý. Tento akt milosrdného odpuštění, který nápodobuje Boží odpuštění (imitatio Dei), má své důsledky pro budoucí vztah Boha a člověka. Člověk, který neprojeví milosrdné odpuštění, musí počítat s následky. Odpuštění je přirozené, neodpustit bližnímu hříchy je absurdní, těžké.¹³ Paralelní místo ve vztahu k odpuštění dluhů, hříchů lze najít v Lukášově evangeliu (Lk 7,36–50).

2.2 Podobenství o marnotratném synu (Lk 15,11–32)

11. *„Řekl také: ‚Jeden člověk měl dva syny.‘*

12. *Ten mladší řekl otci: ‚Otče, dej mi díl majetku, který na mne připadá.‘ On jim rozdělil své jmění.*

13. *Po nemnoha dnech mladší syn všechno zpeněžil, odešel do daleké země a tam rozmařilým životem svůj majetek rozházel.*

14. *A když už všechno utratil, nastal v té zemi veliký hlad a on začal mít nouzi.*

15. *Šel a uchýtil se u jednoho občana té země; ten ho poslal na pole pást vepře.*

16. *A byl by si chtěl naplnit žaludek slupkami, které žrali vepři, ale ani ty nedostával.*

17. *Tu šel do sebe a řekl: ‚Jak mnoho nádeníků u mého otce má chleba nazbyt, a já tu hynu hladem!‘*

18. *Vstanu, půjdu k svému otci a řeknu mu: ‚Otče, zhřešil jsem proti nebi i vůči tobě.‘*

19. *Nejsem už hoden nazývat se tvým synem; přijmi mne jako jednoho ze svých nádeníků.‘*

¹¹ Srov. IMBACH, Josef. A učil je v podobenstvích. Ježíšovy obrazné příběhy o životě z víry. Praha: Vyšehrad, 2016, s. 94.

¹² Srov. MRÁZEK, Jiří. *Evangelium podle Matouše*, s. 319.

¹³ Srov. MRÁZEK, Jiří. *Podobenství v kontextu Matoušova evangelia*, s. 128.

20. *I vstal a šel k svému otci. Když ještě byl daleko, otec ho spatřil a hnut lítěti běžel k němu, objal ho a políbil.*
21. *Syn mu řekl: ,Otče, zhřešil jsem proti nebi i vůči tobě. Nejsem už hoden nazývat se tvým synem.‘*
22. *Ale otec rozkázal svým služebníkům: ,Přineste ihned nejlepší oděv a oblečte ho; dejte mu na ruku prsten a obuv na nohy.*
23. *Přiveďte vykrmené tele, zabijte je, hodujme a budme veselí,*
24. *protože tento můj syn byl mrtev, a zase žije, ztratil se, a je nalezen.‘ A začali se veselit.*
25. *Starší syn byl právě na poli. Když se vracel a byl už blízko domu, uslyšel hudbu a tanec.*
26. *Zavolal si jednoho ze služebníků a ptal se ho, co to má znamenat.*
27. *On mu odpověděl: ,Vrátil se tvůj bratr, a tvůj otec dal zabít vykrmené tele, že ho zase má doma živého a zdravého.‘*
28. *I rozhněval se a nechtěl jít dovnitř. Otec vyšel a domlouval mu.*
29. *Ale on mu odpověděl: ,Tolik let už ti sloužím a nikdy jsem neporušil žádný tvůj příkaz; a mně jsi nikdy nedal ani kůzle, abych se poveselil se svými přáteli.*
30. *Ale když přišel tenhle tvůj syn, který s děvkami prohýřil tvé jmění, dal jsi pro něho zabít vykrmené tele.‘*
31. *On mu řekl: ,Synu, ty jsi stále se mnou a všechno, co mám, je tvé.*
32. *Ale máme proč se veselit a radovat, poněvadž tento tvůj bratr byl mrtev, a zase žije, ztratil se, a je nalezen.‘‘‘*

V tomto podobenství odkazuje Lukáš na větší a vyšší spravedlnost nebeského Otce. Ježíš zde na pochyby farizeů o jeho stolování a stýkání s hříšníky (Lk 5,30) reaguje odkazem na samotné jednání Boha s hříšníky.¹⁴ Jedná se o nejobsáhlejší podobenství v Novém zákoně, je to evangelium v evangeliu.¹⁵

Dějová linka začíná sdělením o jednom člověku, který měl dva syny (v. 1). Ten mladší syn žádá otce o vydání jeho dědického podílu. Syn opouští svého otce, bratra a domov. V cizině brzy všechny peníze utratí. Žil hýřivým, nestřídmým životem, oddával se rozkoším, tímto se tento mladší syn choval velmi nemoudře (Př 29,3). Synovo chování

¹⁴ Srov. KASPER, Walter. Milosrdenství. Základní pojem evangelia – klíč křesťanského života. Brno: CDK, 2015, s. 65.

¹⁵ Srov. JÜLICHER, Adolf. *Die Gleichnisreden Jesu II. Auslegung der Gleichnisreden der drei ersten Evangelien*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1963, s. 334.

znamená, že opouští svého otce, hodlá si užívat a jedná velmi lehkomyšlně. Skutečnost, že porušuje jedno z biblických přikázání si pravděpodobně vůbec neuvědomuje (Dt 5,16). Po čase v zemi, kde rozházel jmění, dojde k hladomoru, a syn začne strádat (v. 14). Je najat místním sedlákem, který mu umožní pást vepře, což u židů jsou nečistá zvířata, symbolizuje to odpad od víry jeho otce, jeho lidu, čímž se podtrhuje zoufalost situace,¹⁶ jeho zoufalá situace se nemění k dobrému (v. 16). V tomto momentu dochází u syna k obratu, k vnitřnímu obratu (metanoia). Dochází u něj k vnitřní transformaci, jde do sebe (v. 17).¹⁷ Rozhodne se k návratu k otci a dochází k poznání, že zhřešil proti Bohu a otci (v. 18). Syn cítí nostalgii po otci, syn nostalgicky vzpomíná, chce si zachránit život a návrat domů znamená znovunalezení pokoje.¹⁸ Už z dálky ho otec zahlédne, otce zaplaví radost a lítost (v. 20). Otcovo jednání je od prvního okamžiku naplněno láskou a soucitem.¹⁹ Zde lze vidět paralelu mezi Otcovým jednáním k navrátilivšímu se synovi a Samařanem, který byl zasažen soucitem (Lk 10,33).

Otec přijímá svého navrátilivšího syna s plnou důstojností. Předává mu zpět jeho oděv, prsten, obuv (v. 22). Otec ve své důstojnosti obnovuje i důstojnost synovu. Otec nařizuje uspořádat hostinu na počest toho, který byl ztracen a nyní je opět nalezen (Lk 15,9). Těmito kroky otec potvrzuje jeho synovství s plnou synovskou důstojností. V těchto krocích se ukazuje nezměrné otcovo milosrdenství, nezměrné milosrdenství Boží. Toto Boží milosrdenství je dokonalým provedením spravedlnosti, vede člověka k návratu k pravdě o sobě samém.²⁰ Hostina na oslavu synova návratu tak symbolizuje plnou rehabilitaci hříšníka.²¹ Hostina završuje kroky milosrdenství, synovi je otcem dáno milosrdenství nad míru. Otec je ve své nezměrné lásce k synovi marnotratným otcem, totiž marnotratným v lásce.²²

V další části perikopy vystupuje na scénu starší syn. Tento starší syn neprojevil žádnou radost nad návratem sourozence. Naopak se velmi podivil, že otec chystá na počest návratu mladšího syna oslavu (v. 28). Před otcem začal celou událost kritizovat, v jeho

¹⁶ Srov. MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*. Praha: Centrum biblických studií, 2018, s. 440.

¹⁷ Srov. JOHNSON, Luke, Timothy. *Evangelium podle Lukáše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, s. 259.

¹⁸ Srov. FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Lukáše*. Praha: Paulínky, 2011, s. 569.

¹⁹ Srov. MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 441.

²⁰ Srov. KASPER, Walter. *Milosrdenství*, s. 65.

²¹ Srov. MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 442.

²² Srov. SCARANO, Angelo. *O marnotratném Otci*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012, s. 45.

očíh je oslava návratu mladšího bratra nemyslitelná, v jeho očích zůstává jeho mladší bratr hříšníkem, přestupníkem zákona (v. 30). Starší bratr argumentuje, že právě on vykonával všechny otcovy příkazy, že dodržoval zákon a předpisy, a nic za celou dobu nedostal (v. 29). Starší bratr se považoval za ctnostného, spravedlivého, poslušného. Tato jeho zákonická mentalita se však vyznačovala zatrpklostí, záští. V této záští je ztracen i starší syn, i ten potřebuje v sobě nalézt pravdu. Otec staršího syna vyslechne a sdělí mu, že jeho otcovská láska náleží také jemu (v. 31). Starší syn je ztracený ve své zákonické zbožnosti, ve striktním plnění příkazů (Mt 6,5). Ale i pro staršího syna je otevřena milosrdná otcova náruč, otec nedělá rozdíly mezi oběma syny, oba miluje plně a nerozdílně. Oba syny otec vítá do svého domu, oba jsou jeho milovanými syny. Otec každého syna miluje stejnou milosrdnou láskou, oba zve k oslavě společné radosti z návratu ztraceného. Jako otec miluje každého syna stejnou láskou, tak takovou lásku má Bůh ke všem, jedinečnou a naprostou.²³ Jestliže mladší syn vnitřně dozrál a obrátil se, vyznal se ze svých hříchů a požádal o odpuštění, tak i pro staršího syna je návrat do otcovského domu volný. Otec mu ukazuje svou náklonnost, starší syn musí překonat postoj legalismu,²⁴ kdy je přesvědčen o své spravedlnosti. Otec mu nabízí vztah, vztah plný milosrdné lásky a pokoje v otcovském domě (v. 31). „*Neboť Bůh nám nedal ducha bojácnosti, ale ducha síly, lásky a rozvážnosti.*“ (2 Tim 1,7) Otec vítá oba syny v duchu pravé lásky, a to v síle milosrdenství. Otec ve svém milosrdenství odmítá odsuzovat; je Božím přáním, aby každý našel jeho, aby každý vešel do otcovského domu, otec vyžaduje lásku.²⁵ V otcově přístupu se nenalézá zákonická zbožnost, nenalézá se vnějšková spravedlnost, v otcově přístupu se realizuje věrná láska a srdce plné milosrdenství (Mt 23,25–28).

Milosrdný Otec nedělá rozdíly mezi svými syny, oba je bezmezně miluje, pro oba má plné pochopení. Otec se chová ke svým synům stejně milosrdně jako spravedlivě, spravedlivě dle Božích měřítek. Lze zde vidět paralelní příběh o dělnících na vinici, kde pán vinice povolává postupně dělníky a každému odplatí stejnou měrou. Nedělá mezi svými syny, dělníky na vinici, žádný rozdíl, spravedlivě odplatí každému, i tomu poslednímu (Mt 20,1–15). Tématem analogie (Mt 20,1–15) se v minulosti zabýval

²³ Srov. NOUWEN, Henri, J. M. *Návrat ztraceného syna*. Praha: Paulínky, 2019, s. 110–111.

²⁴ Srov. LOZANO, Neal. *Návrat staršího bratra*. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2018, s. 29–30.

²⁵ Srov. LOZANO, Neal. *Návrat staršího bratra*, s. 113.

i církevní otec Jan Chrysostomos,²⁶ který srovnal pozdě příchozí na vinici (v. 6–7) se situací mladšího syna v (Lk 15,11–31). Mladší syn dostal šanci se vrátit do otcova domu, poslední najatí dělníci mohli vstoupit na vinici. V obojí situaci lze vidět úkon milosrdného jednání. V obou perikopách se nacházejí spravedliví, u Lukáše starší bratr, který má námitky, u Matouše prvně najatí dělníci, kteří mají také námitky. V obou perikopách vystupuje Bůh Otec, u Lukáše jako milosrdný otec, u Matouše jako hospodář. A v obou rolích jedná spravedlivě a milosrdně. Ježíš v tomto velkolepém podobenství o ztraceném synovi v tomto evangeliu oslavuje jméno Otcovo, kterého od věčnosti miluje a ukazuje na jeho čiré milosrdenství. Prvně najatí na vinici či spravedlivý syn by se neměli dívat zle, když poslední na vinici, mladší syn, dostanou také odměnu. Měli by se spíše radovat, že i těm posledním se dostalo.

2.3 Dělníci na vinici (Mt 20,1–16)

1. *„Neboť s královstvím nebeským je to tak, jako když jeden hospodář hned ráno vyšel najmout dělníky na svou vinici.*
2. *Smluvil s dělníky denár na den a poslal je na vinici.*
3. *Když znovu vyšel o deváté hodině, viděl, jak jiní stojí nečinně na trhu,*
4. *a řekl jim: „Jděte i vy na mou vinici, a já vám dám, co bude spravedlivé.“*
5. *Oni šli. Vyšel opět kolem poledne i kolem třetí hodiny odpoledne a učinil právě tak.*
6. *Když vyšel kolem páté hodiny odpoledne, našel tam další, jak tam stojí, a řekl jim: „Co tu stojíte celý den nečinně?“*
7. *Odpovědi mu: „Nikdo nás nenajal.“ On jim řekne: „Jděte i vy na mou vinici.“*
8. *Když byl večer, řekl pán vinice svému správci: „Zavolej dělníky a vyplat' jim mzdu, a to od posledních k prvním!“*
9. *Tak přišli ti, kteří pracovali od pěti odpoledne, a každý dostal denár.*
10. *Když přišli ti první, měli za to, že dostanou víc; ale i oni dostali po denáru.*
11. *Vzali ho a reptali proti hospodáři:*
12. *Tihle poslední dělali jedinou hodinu, a tys jim dal stejně jako nám, kteří jsme nesli tíhu dne a vedro!“*
13. *On však odpověděl jednomu z nich: „Příteli, nekřivdím ti! Nesmluvil jsi se mnou denár za den?“*

²⁶ Srov. MRÁZEK, Jiří. Podobenství v kontextu Matoušova evangelia, s. 134.

14. *Vezmi si, co ti patří, a jdi! Já chci tomu poslednímu dát jako tobě;*

15. *nemohu si se svým majetkem udělat, co chci? Nebo snad tvé oko závidí, že jsem dobrý?‘*

16. *Tak budou poslední první a první poslední.‘*

„*Mnozí první budou poslední a poslední první.‘* (Mk 7,31)

Toto matoušovské podobenství je svým obsahem analogické k (Lk 15,11–31). V obou perikopách dostávají všichni stejně, lásku otce nebo stejný díl odměny za práci na vinici. V obou perikopách si stěžuje druhý na tuto situaci, starší syn nebo dříve najatý dělník. Určující je poměr, vztah Otce nebo hospodáře, vinaře. V roli hospodáře je Bůh Otec, který se zachovává ke všem stejně (v. 14). Zachovává se milosrdně k těm, kteří jsou najati na práci jako poslední, je jim umožněn podíl na výdělku (v. 6). Hospodář nedělá rozdíly mezi dělníky, stejně tak otec nedělá rozdíly mezi svými syny. Stejně jako otec vyzývá staršího syna, aby se radoval z návratu mladšího, tak první dělníci mají být rádi, že na vinici dostali šanci pracovat i ti poslední, posledně najatí. Nebudou tak v konečném důsledku rozdíly (v. 16).²⁷

Toto podobenství skutečně mistrovsky vystihuje Boží milosrdenství, milosrdenství Boha-Otce, na kterém Ježíš demonstruje svoje vlastní poslání. Boží milosrdenství je spravedlnost, toto jest pravá spravedlnost, ne podle měřítek zákoníků. „Na Božím soudu není milosrdenství pro toho, kdo neprokázal milosrdenství. Ale milosrdenství vítězí nad soudem.“ (Jak 2,13)²⁸

Příběh o návratu ztraceného syna má příběh otevřený v otázce, zda starší syn na otcova slova reflektoval, zda využil nabídku na návrat, kdy otcovy dveře jsou otevřené. Ústřední postavou celého podobenství zůstává otec, který představuje bezvýhradnou lásku, je plný milosrdné lásky, až je v rozdávání lásky marnotratný. Otec nabízí pokoj otcovského domu, otec nabízí milosrdnou ruku, milosrdné objetí bez postranních úmyslů. Milosrdný Otec nabízí ve svém milosrdenství osvobození od minulosti, od odcizení, od hněvu a prázdnoty, od smutku, od egocentrismu.²⁹

Otec v perikopě zve k hostině, na které se bude společně radovat s oběma syny. Oba syny přijímá v plném porozumění. Pro staršího syna platí, že i on se může rozhodnout,

²⁷ Srov. MRÁZEK, Jiří. Podobenství v kontextu Matoušova evangelia, s. 130–135.

²⁸ Tento výrok lze chápat ve smyslu, že Bůh si nežadá oběti, ale milosrdenství, Oz 6,6.

²⁹ Srov. SCARANO, Angelo. *O marnotratném otci*, s. 71.

otec má soucit s oběma chybnými syny.³⁰ U mladšího mu odpouští marnotratnost, původní požitkářství, hédonismus. Staršímu synovi odpouští jeho sebestřednost, u otcova stolu je místo pro oba.

„*On mu řekl: Synu, ty jsi stále se mnou a všechno, co mám, je tvé.*“ (Lk 15,31) Paralelně verš „*Vezmi si, co ti patří, a jdi! Já chci tomu poslednímu dát jako tobě.*“ (Mt 20,14)

Obě podobenství jsou analogická, lze vidět milosrdné jednání Otcovo, lze vidět Boží spravedlnost, nikoli spravedlnost podle lidských měřítek.

V této perikopě vystupuje Bůh Otec v roli hospodáře, který uplatňuje spravedlnost, když najatí dělníci dostanou stejnou odměnu, je to podobenství o Otcově milosrdenství a Boží spravedlnosti, která je tak odlišná od spravedlnosti zbožných. Boží spravedlnost je totiž darem pro všechny, jako je darem pro všechny Boží milosrdenství.³¹

2.4 Modlitba Otče náš v zorném úhlu milosrdenství (Mt 6,9–15)

9. „*Vy se modlete takto: Otče náš, jenž jsi v nebesích, buď posvěceno tvé jméno.*

10. *Přijď tvé království. Staň se tvá vůle jako v nebi, tak i na zemi.*

11. *Náš denní chléb dej nám dnes.*

12. *A odpusť nám naše viny, jako i my jsme odpustili těm, kdo se provinili proti nám.*

13. *A nevydej nás v pokušení, ale vysvobod' nás od zlého.*

14. *Neboť, jestliže odpustíte lidem jejich přestoupení, i vám odpustí váš nebeský Otec;*

15. *jestliže však neodpustíte lidem, ani váš Otec vám neodpustí vaše přestoupení.*“

Tato perikopa neobsahuje explicitní pojem milosrdenství, ale implicitně s pojmem souvisí, když se tematizuje odpuštění v rovině vertikální Bůh–člověk, a odpuštění v rovině horizontální, tedy lidé odpouštějí si mezi sebou. Evangelista Matouš odkazuje k milosrdenství nebeského Otce. Jedná se zde o posílení vědomí věřících, že milosrdenství Boha Otce, jenž je na nebesích, určuje existenci člověka a vede ho k etickému jednání.³²

Perikopa o modlitbě Páně je o potřebě neustálého obrácení se na Boha ve věci prosby o odpuštění. V první části se hovoří o Bohu Otci, který jest na nebesích. Poukazuje se na důstojnost ve vztahu k Boží svatosti (v. 9). Otec je osloven a je vyznána jeho

³⁰ Srov. ŠPIDLÍK, Tomáš. *Svatý rok milosrdenství*. Olomouc: Refugium, 2015, s. 142.

³¹ Srov. MRÁZEK, Jirí. *Evangelium podle Matouše*, s. 338–339.

³² Srov. POKORNÝ–HECKEL. *Úvod do Nového zákona*, s. 504–505.

svrchovanost (v. 10). Je postulována samotná Boží pravda, která dostává výraz ve svatosti jeho jména a v moci, kterou je nadán, jak v nebi, tak i na zemi. Následují prosby o základní potřeby člověka před Bohem: chléb vezdejší, odpuštění vin a zachránit od zlého.³³ Prosba o poskytnutí denního chleba (v. 11) se může vztahovat k zajištění bezprostřední životní potřeby, tedy k zajištění základní potravy pro časný svět, nebo se může jednat o prosbu o podílu na světě budoucím. Prosba o chléb k utišení hladu obyčejného či duchovního, v obou případech se na Boha modlitba věřícího člověka obrací.³⁴ Bůh ve svém milosrdenství chléb obojího typu, vezdejší i zítřejší, poskytuje.

„Nedělejte si tedy starost o zítřek; zítřek bude mít své starosti. Každý den má dost vlastního trápení.“³⁵ Člověk se s důvěrou obrací na Boha, není třeba se rozptylovat starostmi, určující je síla víry v Boží zásah, víra v sílu Božího milosrdenství. Věřící se v dialogu s Bohem obrací s prosbou na zajištění základních životních potřeb, těm se mu od milosrdného Boha dostane. Otec ví, co lidé potřebují, lidé v modlitbě pak hledají Boží království a jeho spravedlnost (Mt 6,31–33). Prosbě o odpuštění hříchů předchází tedy prosba o denní chléb, člověk kromě zajištění životních potřeb potřebuje odpuštění, které překonává jeho odloučení od Boha.³⁶

Modlitba Páně dále pokračuje klíčovým veršem, z hlediska předmětu této práce, kde je vznesena prosba na odpuštění viny (v. 12). Člověk se obrací na milostivého Boha, aby odpustil jeho viny či hříchy a také s prosbou na odpuštění viny i ostatním. Jde o vztah Boha a člověka na vertikále vztahů a o vztah člověka k druhému člověku na horizontále vztahů, kde odpuštění v lidské rovině je podmíněno odpuštěním od Boha. Ten, komu je odpuštěno od Boha, nemůže žít ve stavu neodpuštění druhému (Mt 6,4–15). Člověk neprosí o odpuštění jen pro svoji osobu. Když se modlí o odpuštění, tak také sám odpouští. Činí tak to, co Bůh od něj očekává, tedy vlastní milosrdné odpouštění (Lk 6,36). Pokud by nedošlo ke vzájemnému odpuštění na horizontále vztahu člověk–člověk, tak nelze Boží odpuštění pro sebe přijmout.³⁷ V modlitbě se člověk obrací s prosbami na Otce, ten odpuštěním projeví Boží lásku a dobrotu. Otec vyžaduje, je mu milý pokoj mezi bližními (v. 14–15). Kdykoli člověk přichází k modlitbě, je třeba odpouštět druhým, co

³³ Srov. VORHOLT, Robert. *Odpusť nám naše viny. Odpuštění ve světle modlitby Otce náš*. Mezinárodní katolická revue *Communio* 2020, roč. 24, č. 1, s. 11–20.

³⁴ Srov. MRÁZEK, Jiří. *Evangelium podle Matouše*. Praha: Centrum biblických studií, 2015, s. 94–95.

³⁵ Mt 6,34.

³⁶ Srov. VOPŘADA, David. Prosba „Odpusť nám naše viny“ v latinské patristice. Mezinárodní katolická revue, roč. 24, č.1, s. 21.

³⁷ Srov. MRÁZEK, Jiří. *Evangelium podle Matouše*, s. 96.

proti nim máme, aby následně nebeský Otec odpustil naše vlastní přestoupení (Mk 11,25). Paralelní text se nalézá v (Lk 11,1–4). Oproti Matoušově verzi je Lukášův Otčenáš kratší, místo pojmu viny se hovoří obecně o hříších αἰ ἁμαρτίας. Stejně jako u Matouše je prosba o odpuštění spojena s odpuštěním ostatním. V modlitbě se vyjadřuje plná důvěra v sílu a moc Božího milosrdenství.³⁸ Bůh se legitimizuje jako svatý, aby Boží svatost byla poznána a uznána. Stejně jako v Matoušovi i zde Bůh uspokojuje lidské potřeby (v. 3). Bůh bere pozemskou existenci vážně, není mu osud člověka lhostejný. Na odpuštění hříchů navazuje pasáž s prosbou, aby člověk nesešel ze správné cesty, aby neklopýtl a neselhal. V obou paralelních perikopách se akcentuje plná důvěra lidí v Boží milosrdenství, důvěra v milostivé Boží sklonění se k člověku, v modlitbě probíhá dialog s Bohem, který milostivě odpouští viny, člověk doznává svou slabost a odevzdává se s důvěrou v Boží pomoc.³⁹

2.5 Podobenství o ztracené ovci (Mt 18,12–14)

12. *„Co myslíte? Má-li někdo sto ovcí a jedna z nich zbloudí, nenechá těch devadesát devět na horách a nejde hledat tu, která zbloudila?“*

13. *A podaří-li se mu ji nalézt, amen, pravím vám, bude se z ní radovat víc než z těch devadesáti devíti, které nezabloudily.*

14. *Právě tak je vůle vašeho nebeského Otce, aby nezahynul jediný z těchto maličkých.“*

V této perikopě jde obecně o návrat hříšníka, jde o intenzivní zápas o „malé“ s připraveností odpouštět.⁴⁰

Tato perikopa ve svém významu představuje roli Boha Otce, který neúnavně hledá hříšníky, aby jim odpustil. Milosrdenství není explicitně v textu, ale Bůh otevírá svoji náruč, když neúnavně hledá ztraceného, hříšníka. Tím, že má o každého zájem, že má radost z návratu ztraceného, zde zbloudilé ovce, vyjadřuje své soucitné srdce, které nenechá nikoho bezprizorním. Tímto tato perikopa metodicky zapadá do kapitoly o milosrdném Bohu.

V tomto podobenství, které má paralelu v (Lk 15,1–7), se poukazuje na roli pastýře, zbloudilé ovce a zbylých 99 ovcí. Role pastýře, který se vydává hledat zbloudilou ovci, přináleží Bohu, který se vydává tuto ovci hledat (v. 12). Pokud se podaří ovci najít, tak

³⁸ Srov. MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*. Praha: Centrum biblických studií, 2018, s. 354–355.

³⁹ Srov. MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 355.

⁴⁰ Srov. POKORNÝ–HECKEL. *Úvod do Nového zákona*, s. 507.

pastýřova radost bude větší než z 99 nezbloudilých. Otec, pastýř, se vydává nalézt ovci, hříšníka, který zbloudil ze správné cesty (v. 13).

Bůh Otec vyvine veškeré úsilí, aby zbloudilou, tápající ovci, hříšníka, našel, a pak se bude velmi radovat (Lk 15,8–10), neboť si nepřeje, aby zahynul někdo z těchto maličkých (Mt 18,6). Nebeský Otec se raduje v nebesích z nalezení ztraceného hříšníka, který zbloudil, a nyní se vrací zpět do ovčince, činí pokání. Otcova radost je větší než nad 99 neztracenými ovce, spravedlivými, kteří pokání nepotřebují (Lk 15,7; Lk 19,10; Jk 5,20). Pastýř příkladně pečuje o své stádo, v jehož středu se nachází, pečuje o své ovce a zakročí, aby je vysvobodil ze všech rozptýlených míst (Ez 33,11–12). Pastýř vede stádo a šetrně o něj pečuje, pod svou náručí stádo shromažďuje (Iz 40,11), pastýř o stádo pečuje až do krajnosti, je ochoten za něj položit život (Jan 10,11). Toto podobenství o ztracené ovci zřetelně ukazuje na vůli Boha Otce, který v roli pastýře vzkřísí, co zahynulo, navrací zbloudilé zpět do Božího ovčince. Podobenství ukazuje na vůli Otce nalézt a zpět začlenit i tu poslední ovci, zbloudilého hříšníka (Mt 18,10). Bůh je živý a osobní, neustále pozorný k chování svých dětí, Bůh si nežadá smrti, ale obrácení člověka.⁴¹

Shrnutí

Tato část práce měla za úkol představit milosrdné jednání ze strany Boha Otce. Za klíčovou perikopu, mezi výše uvedenými, lze v této souvislosti považovat podobenství o návratu ztraceného syna (Lk 15,11–32). Tato perikopa je oslavou Boha, který otevírá milosrdně svou náruč.⁴² Podobenství⁴³ si klade za cíl posluchače seznámit s obsahem sdělení jiným způsobem, předat morální nebo duchovní pravdu, pomáhat posluchače přesvědčit, dát posluchačům příklad, „vyburcovat k podobnému nebo opačnému jednání“.⁴⁴ Středem Lukášova evangelia je právě podobenství o návratu ztraceného Syna, které je jeho nejpodstatnější teologickou výpovědí.⁴⁵

Toto podobenství vyjadřuje milosrdenství Boha Otce, vystihuje samu podstatu Božího milosrdenství, kdy Otec Bůh je stálým pramenem milosrdenství, který nikdy nevyschne, který má srdce bez hranic.⁴⁶ V otci, který radostně vítá ztraceného syna a který projevuje

⁴¹ Srov. ALLMEN, Jean– Jacques. *Biblický Slovník*. Praha: Kalich, 1991, s. 195.

⁴² Srov. LOZANO, Neal. *Návrat staršího bratra*, s.117–119.

⁴³ Srov. DOUGLAS, D. J. *Nový biblický slovník*, s. 783.

⁴⁴ Srov. RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*. Praha: Karolinum, 2019, s. 344.

⁴⁵ POKORNÝ, Petr – HECKEL, Ulrich. *Úvod do Nového zákona*, s. 523.

⁴⁶ Srov. SCARANO, Angelo. *O marnotratném otci*, s. 59.

stejnou lásku i k druhému synovi, lze vidět nekonečnou krásu otcovy kenoze⁴⁷ a soucitného milosrdenství. Otec předkládá bezpodmínečnou lásku, kdy všichni opuštění, zranění mají otevřenou cestu do otcovy náruče, do otcova domu, kde je jim odpuštěno.⁴⁸ Pro předmět pojednávané práce je tato perikopa v tomto úseku stěžejní.

V Matoušově evangeliu se v modlitbě (Mt 6,9–15) člověk obrací s důvěrou na Boha a jeho milosrdné jednání, a to v rovině prosby o denní chléb a v rovině prosby o odpuštění. „*Ve chvílích, kdy se církev modlí modlitbou Páně, je to vždy lid znovuzrozených, který se modlí a dosahuje milosrdenství.*“⁴⁹

V podobenství o ztracené ovci (Mt 18,12–14) pastýř usilovně hledá i tu poslední zatoulanou ovci, hříšníka. Otcova Boží vůle je neponechat nikoho svému osudu, jeho vůlí není, aby někdo zahynul (v. 14). Proto usilovně hledá, až nalezne a má nesmírnou radost.⁵⁰ Nedojde k automatickému odsouzení hříšníka, zbloudilé ovce, ale naopak je zbloudilý zpět navrácen do ovčince, Otcova domu. Paralelní stopy lze nalézt v perikopách (Lk 15,1–7; Lk 15,11–32). Boží milosrdenství je zde implicitně obsaženo v pojmu radost, Hospodin má radost z nalezeného.

Jednání, které nevede k odpuštění na rovině vztahu mezi lidmi, bude mít důsledek v jednání Otce. Perikopa (Mt 18,23–35) předkládá nutnost odpuštění vzájemných vin, dluhů, a to s perspektivou Božího odpuštění lidských hříchů, dluhů. Toto podobenství předkládá nesouměřitelnost dluhu vůči Bohu a o provinění lidí vůči sobě.⁵¹ Neodpuštění, bezohlednost, chladnost, nelítostné chování jsou znaky nemilosrdenosti. Boží odpuštění záleží na našem příklonu k bližnímu.⁵² „*Neboť jestliže odpustíte lidem jejich přestoupení, i vám odpustí váš nebeský Otec; jestliže však neodpustíte lidem, ani váš Otec vám neodpustí vaše přestoupení.*“ (Mt 6,14–15)

V perikopě o dělnících na vinici (Mt 20,1–16) vystupuje Bůh Otec v roli hospodáře, který uplatňuje spravedlnost, Boží spravedlnost,⁵³ která je darem pro všechny, jako je darem Boží milosrdenství. Pojem není explicitně vyjádřen, je zde představován

⁴⁷ Vyprázdnění – pojem evokuje kenozi Ježíše Krista ve Fil 2,1–8. Sklonění se k potřebám člověka, k jeho utrpení.

⁴⁸ Srov. NOUWEN, Henry, J. M. *Návrat ztraceného syna*, s. 194.

⁴⁹ Srov. KKC 2769.

⁵⁰ Srov. MRÁZEK, Jiří. *Evangelium podle Matouše*, s. 310–312.

⁵¹ Srov. MRÁZEK, Jiří. *Evangelium podle Matouše*, s. 319.

⁵² Srov. IMBACH, Josef. *A učil je v podobenstvích*, s. 99.

⁵³ Srov. MRÁZEK, Jiří. *Evangelium podle Matouše*, s. 338.

pojmem – dobrý hospodář je Hospodin. Jak pojem „v radosti“ (Lk 15,1–7), tak pojem „dobrý“ (Mt 20) jsou biblickými konotacemi pojednávaných pojmů.

3 Ježíš jako prototyp milosrdného jednání

V této části práce je smyslem a záměrem zachytit ve vybraných perikopách a verších milosrdné jednání, prvky milosrdného Kristova jednání, dle kategorie jednajícího Ježíše jako prototypu milosrdného jednání, zprostředkovatele Božího milosrdenství.

3.1 Ježíšovo Horské kázání (Mt 5,1–12)

1. *„Když spatřil zástupy, vystoupil na horu; a když se posadil, přistoupili k němu jeho učedníci.*
2. *Tu otevřel ústa a učil je:*
3. *„Blaze chudým v duchu, neboť jejich je království nebeské.*
4. *Blaze těm, kdo pláčou, neboť oni budou potěšeni.*
5. *Blaze tichým, neboť oni dostanou zemi za dědictví.*
6. *Blaze těm, kdo hladovějí a žízní po spravedlnosti, neboť oni budou nasyceni.*
7. *Blaze milosrdným, neboť oni dojdou milosrdenství.*
8. *Blaze těm, kdo mají čisté srdce, neboť oni uzří Boha.*
9. *Blaze těm, kdo působí pokoj, neboť oni budou nazváni syny Božími.*
10. *Blaze těm, kdo jsou pronásledováni pro spravedlnost, neboť jejich je království nebeské.*
11. *Blaze vám, když vás budou tupit a pronásledovat a lživě mluvit proti vám všechno zlé kvůli mně.*
12. *Radujte se a jásejte, protože máte hojnou odměnu v nebesích; stejně pronásledovali i proroky, kteří byli před vámi. ““*

V Horském kázání se obec posluchačů⁵⁴ seznamuje se sérií Ježíšových výroků, které se nazývají blahoslavenstvími. Smyslem těchto blahoslavenství bylo předestřít posluchačům důležité otázky o smyslu života, co je pro život skutečně důležité. Blahoslavenství v Ježíšově podání představují perspektivu Božího zaslíbení. Jedná se o teologii obrácenou do praxe, která vychází z mudroslovné literatury.⁵⁵ Ježíš zahlédl zástupy, vystoupil na horu a učedníci k němu přistoupili (v. 1). Právě jim je určeno poselství o Božím milosrdenství, zde vyhlášené Ježíšem.⁵⁶ Poselství o Božím milosrdenství v perspektivě Božího království. Tato blahoslavenství jsou rozvíjena do

⁵⁴ Kázání na hoře je určeno učedníkům, ale zástupy poukazují na širší dopad kázání.

⁵⁵ Srov. MRÁZEK, Jiří. *Evangelium podle Matouše*, s. 54–55.

⁵⁶ Srov. MRÁZEK, Jiří. *Evangelium podle Matouše*, s. 56.

vztahu blahoslavení chudí v duchu, blahoslavení plačící, blahoslavení tišší, blahoslavení čistého srdce. Pro zde rozvíjené téma jsou zásadní verše o vztahu spravedlnosti a milosrdenství. Blaze milosrdným, oni dojdou milosrdenství, blaze spravedlivým, oni dojdou spravedlnosti (v. 6–7), blaze pronásledovaným pro spravedlnost (v. 10). Všichni ti, kteří jednají ve prospěch chudých, kdo jednají milosrdně, dojdou milosrdenství, v tomto blahoslavenství lze spatřit důraz na skutky milosrdenství.

Spravedlnost a milosrdenství jsou komplementární Boží vlastnosti. Učedníci a zástupy jsou vyzýváni k následování (v. 12). Spravedlnost a milosrdenství se nevyklučují, jsou to charakteristiky Božího jednání, které si neprotirečí. V Matoušově evangeliu jsou téměř synonymem, když spravedlnosti jde o urovnání, odpuštění a smilování. Ve výrocích o blahoslavenství lze spatřovat výzvu, pobídku, aby se lidé nebáli jednat správným způsobem, milosrdně a spravedlivě. Milosrdenství stojí ve službě spravedlnosti, která nemá logiku lidské spravedlnosti, milosrdenství chce život udržet, podporovat, chránit.⁵⁷ Milosrdná láska se nikdy bez spravedlnosti neobejde, ale milosrdná láska spravedlnost přesahuje, vede ve své vnitřní logice k aktu usmíření a odpuštění, tímto lze poukázat na provázanost (Mt 5,9). Na principech spravedlnosti a milosrdenství je budována a stojí lidská obec, kde lidská láska zjevuje lásku Boží a dodává spravedlnosti spásnou hodnotu.⁵⁸ Ježíš představuje v Horském kázání projevující se Boží náklonnost k trpícím (v. 10–11), kteří poznají moc Boží lásky, spásonosnou Boží moc (v. 12). Adresáti milosrdenství, učedníci i zástupy, mají záruku, že přes své utrpení a ponížení mají Boha s jeho spravedlivou mocí a milosrdnou láskou na své straně, všem je zaslíbeno Boží království, o čemž je Boží Syn ubezpečuje.⁵⁹ Ježíš v kázání na hoře předkládá svým posluchačům jistotu blaženosti, zjevuje vůli svého Otce, který jej poslal (Jan 17,8), totiž Otce milosrdného a spravedlivého, který je láskou samou. Milosrdenství, které je zákonem a měřítkem spravedlnosti, milosrdenství je jediné kritérium, podle něhož se bude rozhodovat o spáse nebo nespasení. Proto je důležité být milosrdným po vzoru Otce i Syna. Horské kázání vybízí v kategoriích spravedlnosti a milosrdenství k jednání, které neohroženě staví na milosrdenství k člověku, na milosrdenství, jež člověk svým jednáním zpřítomňuje (Mt 25,31–46).⁶⁰

⁵⁷ Srov. KASPER, Walter. *Milosrdenství*, s. 50–51.

⁵⁸ Srov. BENEDIKT XVI. *Caritas in Veritate: Láska v pravdě*. Kostelní Vydří, 2009, s. 12–13.

⁵⁹ Srov. MRÁZEK, Jiří. *Evangelium podle Matouše*, s. 61.

⁶⁰ Srov. POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Jako v nebi, tak i na zemi*. Praha: Krystal OP, 2007, s. 503–504.

Milosrdenství je podstatou evangelia, proto je třeba Boží milosrdenství poznat a předávat je dál, a to formou skutků a slov milosrdenství, proto Horské kázání ve svém celku, i v zaměření na spravedlnost a milosrdenství je spásonosné, neboť vychází z lásky a Bůh je láska.⁶¹ Horské kázání ukazuje na velkou dobu milosrdenství, kdy Ježíšem jsou zvěstována blahoslavenství těm, které Bůh miluje.⁶² Ježíš Kristus ve svém Horském kázání zprostředkovává Boží milosrdenství, ve svém slově a těle zjevuje Otce, bohatého milosrdenstvím (Ef 2,4–7).

Smyslem výroků v Horském kázání je také ujištění milosrdnému, spravedlivému, tichému, plačícímu, že se může spolehnout na Boží smilování a počítat se slitováním.⁶³

V Mt 5,7 jsou lidé Ježíšem vyzýváni porozumět milosrdenství, což znamená vidět utrpení druhých, nebýt k utrpení druhých lhostejný, být připraven pomoci těm, kdo trpí. Milosrdní budou lidé pouze tehdy, budou-li jejich srdce v dokonalém souladu se srdcem Ježíšovým, přičemž milosrdní mohou být i lidé s jinou náboženskou perspektivou v inkluzivním smyslu.⁶⁴ Kdo cítí s ubožáky, kdo koná milosrdné skutky, je blažený, dokáže se sklonit k ubohému, je mu nablízku a ku pomoci (Př 14,21).

3.2 Povolání celníka (Mt 9, 9–13)

9. *„Když šel Ježíš odtud dál, viděl v celnici sedět člověka jménem Matouš a řekl mu: ‚Pojď za mnou!‘ On vstal a šel za ním.*

10. *Když potom seděl u stolu v domě, hle, mnoho celníků a jiných hříšníků stolovalo s Ježíšem a jeho učedníky.*

11. *Farizeové to uviděli a řekli jeho učedníkům: ‚Jak to, že váš Mistr jí s celníky a hříšníky?‘*

12. *On to uslyšel a řekl: ‚Lékaře nepotřebují zdraví, ale nemocní.‘*

13. *Jděte a učte se, co to je: ‚Milosrdenství chci, a ne oběť.‘ Nepřišel jsem pozvat spravedlivé, ale hříšníky.‘*

V této perikopě jde o problematiku pozvání celníků jako hříšníků a jiných hříšníků ke společnému stolu. Smyslem je přiznání milosrdenství hříšníkům, celník je nemocný,⁶⁵ je

⁶¹ Srov. LACHMANOVÁ, Kateřina. *O milosrdenství*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2016, s. 54.

⁶² Srov. PAPEŽ FRANTIŠEK. *Milosrdenství*. Praha: Paulínky, 2015, s. 23.

⁶³ Srov. BENEŠ, Jiří. *Rozhovory nad Biblií*. Praha: Vyšehrad, 2020, s. 48.

⁶⁴ Srov. PHILIPPE, Marie Dominique. *Blahoslavenství jako lék*. Kostelní Vydří, 2011, s. 60–63.

⁶⁵ Levi je člověk odmítaný slušnou společností především z nacionálních pohnutek, výběr daní, obohacování.

ve spojení s hříchem (v. 11).⁶⁶ Ježíš uvádí, že lékaře potřebují nemocní, ne zdraví. Ježíš odmítá apriorně odsuzovat (celníka-hříšníka), ale zve ho ke stolu, potřebuje pomoc, milosrdnou pomoc (v. 12–13). Ježíš vyzývá k milosrdenství, odmítá politiku odsuzování, odepisování. Ježíšovi jde o hledání zbloudilých, o návrat ztracených a deklasovaných.

V této perikopě jde o programové Ježíšovo milosrdenství k hříšníkům, zbloudilým, o milosrdenství ve vztahu k člověku. Ve (v. 13) lze vidět odmítnutí pouhého dodržování zákona, odmítnutí pouhé observance zákona (Mt 23,23). Ježíš nabádá zákoníky, aby jednali v duchu podstaty zákona, totiž v duchu milosrdenství, tak reaguje na jejich námitky (v. 11). Toto milosrdenství navrácí člověku lidskou důstojnost, která pramení z vědomí, že je obdarován Boží láskou, Bůh člověka miluje, a to bez jakýchkoliv zásluh. Ježíš ve svém milosrdenství, které se obětuje, sestupuje do hlubin lidské bídy, aby došlo k nastolení důstojnosti.⁶⁷ Ježíš chce milosrdenství, a to je důležitější než trvat na sobotě, kultických předpisech, chrámových obětech (Oz 6,6; 1 Sam 15,22; Mk 2, 14–17). Ve (v. 7) se opakuje ústřední verš v této perikopě (v. 13). Výše uvedené verše podtrhují význam konání milosrdenství Synem člověka (Mt 12,8).

V tomto příběhu o povolání celníka Ježíš milosrdně odpouští hříchy, nepřichází soudit, ale léčit. Ježíš v této perikopě poukazuje na smysl Zákona, na hledání zbloudilých, ztracených a léčení hříšných,⁶⁸ svůj přístup staví Ježíš právě na milosrdenství.

3.3 Projevy Ježíšovy lítosti v duchu milosrdné lásky (Mt 14,14; Mt 15,32; Mt 20,34)

V některých pasážích Matoušova evangelia se lze setkat s projevy soucitu, lítosti Syna člověka s údělem lidí. Přichází k lidem, je mu líto jejich nemocných a uzdravuje je (Mt 14,14). Je mu líto zástupů, kteří trpí hladem (Mt 15,32). Ježíš je pohnut nad dvěma slepci a uzdravuje je (Mt 20,34). Tedy Ježíš poskytl celou řadu důkazů, že o poselství milosrdného Otce nejenom zvěstuje, ale sám milosrdenstvím žije. Uzdravování jsou zde spojena s představou Ježíše jako mesiášského Syna Davidova, který je žádán o smilování.

Kristovo dílo znamená uzdravující a pomáhající skutky milosrdenství, pozornost vůči chudým, malým, bezbranným, bezvýznamným. To je úhrn Ježíšova mesiášského

⁶⁶ Celníci si pronajímali celnice k vybírání daní pro římskou moc, v židovské společnosti byli považováni za hříšníky.

⁶⁷ Srov. SCHÖNBORN, Christoph. *Nalezli jsme milosrdenství*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, s. 102.

⁶⁸ Srov. MRÁZEK, Jiří. *Evangelium podle Matouše*, s. 148–149.

poslání.⁶⁹ Mesiáš je pro všechny bezvýznamné, chudé, bohaté, vlivné, přesto má mimořádnou důležitost pro marginalizované.⁷⁰ V úryvku (Iz 61,1) se píše o hlásání radostné zvěsti pokorným, o poslání obvazovat rány zkroušených, vyhlašovat zajatcům svobodu a propuštění vězněným. Ježíš je pohnut lítostí, smilovává se nad velkým zástupem, je mu lidí líto,⁷¹ smilovává se.⁷²

3.4 Podobenství o posledním soudu (Mt 25,31–46)

31. *„Až přijde Syn člověka ve své slávě a všichni andělé s ním, posadí se na trůnu své slávy;*
32. *a budou před něho shromážděny všechny národy. I oddělí jedny od druhých, jako pastýř odděluje ovce od kozlů,*
33. *ovce postaví po pravici a kozly po levici.*
34. *Tehdy řekne král těm po pravici: ‚Pojďte, požehnaní mého Otce, ujměte se království, které je vám připraveno od založení světa.*
35. *Neboť jsem hladověl, a dali jste mi jíst, žíznil jsem, a dali jste mi pít, byl jsem na cestách, a ujali jste se mne,*
36. *byl jsem nahý, a oblékli jste mě, byl jsem nemocen, a navštívili jste mě, byl jsem ve vězení, a přišli jste za mnou.‘*
37. *Tu mu ti spravedliví odpovědí: ‚Pane, kdy jsme tě viděli hladového, a nasýtli jsme tě, nebo žíznivého, a dali jsme ti pít?*
38. *Kdy jsme tě viděli jako pocestného, a ujali jsme se tě, nebo nahého, a oblékli jsme tě?*
39. *Kdy jsme tě viděli nemocného nebo ve vězení, a přišli jsme za tebou?‘*
40. *Král odpoví a řekne jim: ‚Amen, pravím vám, cokoli jste učinili jednomu z těchto mých nepatrných bratrů, mně jste učinili.‘*
41. *Potom řekne těm na levici: ‚Jděte ode mne, prokletí, do věčného ohně, připraveného ďáblu a jeho andělům!*
42. *Hladověl jsem, a nedali jste mi jíst, žíznil jsem, a nedali jste mi pít,*

⁶⁹ Srov. KASPER, Walter. *Milosrdenství*, s. 61–62.

⁷⁰ Srov. SEGALLA, Giuseppe. *Historické panoráma Nového zákona*. Svitavy: Trinitas, 1998, s. 60–61.

⁷¹ Mt 14,14; Mt 20,34.

⁷² NESTLE–ALAND. *Řecko-český Nový zákon. Slovník novozákonní řečtiny*. Praha: Česká biblická společnost, 2011. s. 1725.

43. *byl jsem na cestách, a neujali jste se mne, byl jsem nahý, a neoblékli jste mě, byl jsem nemocen a ve vězení, a nenavštívili jste mě.*‘

44. *Tehdy odpovědí i oni: ‚Pane, kdy jsme tě viděli hladového, žíznivého, pocestného, nahého, nemocného nebo ve vězení, a neposloužili jsme ti?‘*

45. *On jim odpoví: ‚Amen, pravím vám, cokoliv jste neučinili jednomu z těchto nepatrných, ani mně jste neučinili.‘*

46. *A půjdou do věčných muk, ale spravedliví do věčného života.*“

Podobenství o posledním soudu je velkým morálním imperativem, jak by se lidé měli ve svém životě chovat a jednat. Toto jednání pak bude mít své důsledky ve smyslu eschatologickém. Podobenství je esencí konání skutků milosrdenství.

V tomto podobenství Ježíš hovoří o eschatologickém horizontu lidského jednání (v. 46). Pokud nebudou lidé jednat v duchu milosrdné, soucitné lásky k bližnímu, bude následovat trest, když nebude projevováno milosrdenství, bude to znamenat fatální následky (v. 45–46). V podobenství je tematizována nutnost konat skutky milosrdenství (v. 40). Akcentována je nezbytnost nasytit hladové, napojit žíznivé, obléci nuzné, navštívit nemocné a vězněné s důsledky pro ty, kdo Boží vůli konat skutky milosrdenství nerespektují (v. 43–46). Vyžaduje se milosrdná lidská náklonnost a projevy pomoci, identifikace se s potřebnými a všemi lidmi v nouzi, souzení lidé budou na základě skutků milosrdenství, které vykonali nebo nevykonali potřebným.⁷³ Syn člověka zde odvozuje svou legitimitu od Otce (v. 31–34) a ve svém nekonečném milosrdenství se přihlašuje k maličkým tohoto světa (v. 40, 45).

Ježíš se zde solidarizuje s lidmi v nouzi, Ježíš zvěstuje a přímo naplňuje Boží přítomnost a Boží jednání ve světě. Toto podobenství ukazuje, co je ve světě skutečně důležitého.⁷⁴ V tomto podobenství lze nalézt motiv milosrdenství jako normu, jako normu, která reprezentuje a činí Boží vůli. Sytit hladové je základním projevem milosrdenství, milosrdného skutku (Př 25,21), stejně tak dávat napít, to jsou bazální životní potřeby, bez nich není život možný. Ujímání se pocestných jako projev dobrosrdečnosti, obléknutí nahých, nahota jako symbol chudoby, odtud potřeba bližního obléknout. Návštěva nemocných znamená vyjádření zájmu o bližního a napodobuje návštěvy nemocných Ježíšem Kristem (Mt 8,14–17). Navštěvování uvězněných

⁷³ Srov. MAREČEK, Petr. Soud světa. In ROSKOVEC, Jan (ed.). *Od Mojžíše k novému Jeruzalému. Deset biblických výkladů*. Jihlava: Mlýn, 2021, s. 152.

⁷⁴ Srov. MRÁZEK, Jiří. *Evangelium podle Matouše*, s. 428.

vyjadřuje projev náklonnosti. Absence skutků milosrdenství narušuje důstojnost člověka, ten ji má odvozenou od Boha, hanobení člověka jest hanobením Boha.⁷⁵ Nejedná se o moralizující kategorii, ale o chování v souladu s Božím milosrdenstvím s lidmi.⁷⁶ Důležitý je v úvodu zmíněný eschatologický horizont, horizont, který dává smysl lidskému životu a dějinám (v. 45–46).⁷⁷ Odměna, kterou člověk dostává, nespočívá ve vyúčtování činů a v odměně za ně, ale v uvedení do Pánovy radosti. Pokud se žije s důvěrou v dar Božího milosrdenství, tak se také chápe, že Boží milosrdenství má poslední slovo.

3.5 Nasycení pěti tisíců (Mk 6,35–42)

Když Ježíš vystoupil, uviděl velký zástup a bylo mu jich líto, protože byli jako ovce bez pastýře. I začal je učit mnohým věcem.

34. *„Když Ježíš vystoupil, uviděl velký zástup a bylo mu jich líto, protože byli jako ovce bez pastýře. I začal je učit mnohým věcem.*
35. *Když už čas pokročil, přistoupili k němu jeho učedníci a řekli: ‚Toto místo je pusté a je už pozdě.*
36. *Propusť je, ať si jdou do okolních dvorů a vesnic nakoupit něco k jídlu.‘*
37. *Odpověděl jim: ‚Dejte vy jim jíst!‘ Řekli mu: ‚Máme jít nakoupit za dvě stě denárů chleba a dát jim jíst?‘*
38. *Zeptal se jich: ‚Kolik chlebů máte? Jděte se podívat!‘ Když to zjistili, řekli: ‚Pět, a dvě ryby.‘*
39. *Přikázal jim, aby všechny rozsadili po skupinách na zelený trávník.*
40. *Rozložili se tam oddíl za oddílem stokrát po padesáti.*
41. *Potom vzal Ježíš těch pět chlebů a dvě ryby, vzhlédl k nebi, vzdal díky, lámal chleby a dával učedníkům, aby je lidu předkládali. Také ty dvě ryby rozdělil všem.*
42. *A jedli všichni a nasýtli se.“*

V této perikopě projevuje Ježíš soucit, lítost nad zástupy a ujímá se jejich potřeb ve smyslu hmotného zabezpečení formou zajištění potravy. Ježíš tak projevils skutek

⁷⁵ Srov. MAREČEK, Petr. Soud světa, s. 155–157.

⁷⁶ Srov. POKORNÝ–HECKEL. Úvod do Nového zákona, s. 494–495.

⁷⁷ Srov. POKORNÝ, Petr. Ježíš Nazaretský. Historický obraz a jeho interpretace. Praha: OIKOYMENH, 2005, s. 122–124.

tělesného milosrdenství, z tohoto zorného úhlu je perikopa zařazena do této podkapitoly o milosrdenství Ježíše Krista.

Ježíš konal mocné skutky, znamení a divy, prováděl exorcismy a při svém putování uzdravoval. Tyto mocné skutky měly různou povahu, zde se hovoří o zázračném rozmnožení.⁷⁸ I v této perikopě se vyskytuje pojem zástup a Ježíšovo vyjádření lítosti. Ježíš uviděl zástup, bylo mu jich líto, byli jako ovce bez pastýře (v. 34). Podobně vynesl Ježíš lítostný výrok v 8. kapitole Markova evangelia (Mk 8, 1–2) nebo (Mt 9,36). Pojem chleba znamená výraz pro život. Je to svatá skutečnost, chléb dává život, živí život. Rozmnožením chlebů zasahuje Ježíš ve prospěch potřebných. Smysl této perikopy lze číst také jako imperativ, když se dá k dispozici chléb, dá se najíst hladovým, tak nikdo potřebný nezůstane napospas.⁷⁹ Ve (v. 41) je: „*Ježíš jedná jako ten, kdo odpovídá na potřeby lidí a prokazuje jim danou moc od Boha, ujímá se jich.*“⁸⁰ Zkušenost Božího milosrdenství povzbuzuje k tomu se stávat svědky milosrdenství a o milosrdenství ve světě se aktivně zasazovat.

3.6 Projevy Ježíšova milosrdenství ke skupinám ostrakizovaných osob

V Lukášově evangeliu je ze všech synoptických evangelií dán značný důraz na sociální otázku. Lukáš nejvíce pojednává o postavení osob na okraji společnosti, osob vyloučených ze společenského života a odsunutých na periferii.

Ježíš zvěstuje Boží milosrdenství a adresáty tohoto poselství jsou také příslušníci opovrhovaných vrstev tehdejší společnosti. V této souvislosti se má na mysli skupina ekonomicky zbídačených vrstev, osoby absolutně chudé (πτοχοί), tedy osoby na samém dně společnosti. Dále pak osoby vyloučené z kultických záležitostí, tedy skupiny hříšníků. Z kultovního života vyloučení lidé jako nemocní, malomocní s kožními nádory, ženy při menstruaci, krvetok, nečistá řemesla, cizinci, postižení, padlé ženy. Tito jsou v zorném poli Ježíšova zájmu, tedy viditelně postižení, poškození. Stolování s hříšníky se rozvíjí a konkretizuje v (Lk 7,36–50), kdy při hostině u jednoho farizeje (v. 36) se ke společné tabuli s Ježíšem dostavila žena hříšnice a vzdala mu úctu, počala Ježíšovi pomazávat nohy vzácným olejem (v. 38). Následně Ježíš velmi významně podtrhne, že žena projevila velkou, činnou lásku, mnoho milovala (v. 47). Ježíš ženě odpouští, milosrdně odpouští (v. 48) a propouští ji se slovy pokoje (v. 50). Žena uvěřila

⁷⁸ Srov. RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*, s. 320.

⁷⁹ Srov. RONCHI, Ermes. *Klíčové otázky evangelia*. Praha: Paulínky, 2017, s. 104.

⁸⁰ Srov. RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*, s. 324.

v milosrdenství Syna člověka. Ježíš svým zásahem, totiž milosrdným odpuštěním, zjevuje svou moc. Radikálnost Ježíšova přístupu spočívá v tom, že se identifikuje s deklasovanými lidmi, ke kterým se sklání a milosrdně jim odpouští (v. 47). Což je v příkrém kontrastu k chování farizejské strany – farizeův údiv (v. 39). U Lukáše se tak děje obecně, u Matouše doslova s lidmi na okraji.

Podobné schéma přijetí a nalezení ztraceného načrtává perikopa (Lk 19,1–10). Ježíš přichází do domu vrchního celníka Zachea, který byl výběřčím daní pro římskou správu, tedy v tehdejší židovské společnosti kolaborant a také hříšník, okrádal lidi tím, že vybíral na daních více, což vedlo k jeho stigmatizaci (v. 7). Celníci byli nenáviděni jak pro svůj vlastní předmět činnosti, tak byli považováni za kulticky nečisté, při své činnosti se hojně scházeli s Nežidy. Zacheus při Ježíšově návštěvě slíbí, že vynahradí několikrát sumu, pokud někoho ošidil. Stejně jako v perikopě s ženou hříšnicí i tady se Ježíš jasně přihlašuje ke svému úmyslu nepovolat k obrácení spravedlivé, ale hříšníky. Krista lze poznat z jeho nejcharakterističtější stránky, což je milosrdné odpuštění, které se projevuje jako setkávání s hříšníky – objevuje se mezi hříšníky.⁸¹ Tento výrok lze pochopit z hlediska uvědomění, že Kristus, ač roven svou podstatou Bohu, se agapicky⁸² sklání k potřebnému člověku, stoluje s hříšníky, ujímá se vdov, nebojí se kontaktu s vyvrženými lidmi na okraji společnosti. Právě v tomto prostředí činí vrcholné úkony milosrdenství, které jdou až k jeho vlastnímu kříži (Flp 2,1–8). Ježíš vstupuje do osobní situace hříšníka, apriorně jej neodsuzuje, vyjadřuje velkou radost, když hříšník učiní pokání oproti řadě spravedlivých, kteří pokání nepotřebují.

Ježíš jako Boží Syn se veřejně setkává s celou řadou ostrakizovaných skupin, kdy neochabuje ve svém odpouštění. Boží milosrdenství se nabízí všem, Boží milosrdenství nezná mezí a Ježíš svým vztahem k Otci toto milosrdenství zvěstuje. Univerzálnost Božího milosrdenství – to představuje pojednaná kapitola.

3.7 O milosrdném Samařanovi (Lk 10,25–37)

25. *„Tu vystoupil jeden zákoník a zkoušel ho: ‚Mistře, co mám dělat, abych měl podíl na věčném životě?‘*

26. *Ježíš mu odpověděl: ‚Co je psáno v Zákoně? Jak to tam čteš?‘*

⁸¹ Srov. BENSON, Robert Hugh. *Přátelství s Kristem*. Brno: Axis, 2018, s. 87.

⁸² Výraz pro Boží lásku.

27. *On mu řekl: ‚Miluj Hospodina, Boha svého, z celého svého srdce, celou svou duší, celou svou silou a celou svou myslí a miluj svého bližního jako sám sebe.‘*
28. *Ježíš mu řekl: ‚Správně jsi odpověděl. To čiň a budeš živ.‘*
29. *Zákoník se však chtěl ospravedlnit, a proto Ježíšovi řekl: ‚A kdo je můj bližní?‘*
30. *Ježíš mu odpověděl: ‚Jeden člověk šel z Jeruzaléma do Jericha a padl do rukou lupičů; ti jej obrali, zbili a nechali tam ležet polomrtvého.‘*
31. *Náhodou šel tou cestou jeden kněz, ale když ho uviděl, vyhnul se mu.‘*
32. *A stejně se mu vyhnul i levita, když přišel k tomu místu a uviděl ho.‘*
33. *Ale když jeden Samařan na své cestě přišel k tomu místu a uviděl ho, byl pohnut soucitem;*
34. *přistoupil k němu, ošetřil jeho rány olejem a vínem a obvázal mu je, posadil jej na svého meška, zavezl do hostince a tam se o něj staral.‘*
35. *Druhého dne dal hostinskému dva denáry a řekl: ‚Postarej se o něj, a bude-li tě to stát víc, já ti to zaplatím, až se budu vracet.‘*
36. *Kdo z těch tří, myslíš, byl bližním tomu, který upadl mezi lupiče?‘*
37. *Zákoník odpověděl: ‚Ten, který mu prokázal milosrdenství.‘ Ježíš mu řekl: ‚Jdi a jednej také tak.‘“*

Perikopa o milosrdném Samařanovi patří mezi zásadní látku tématu milosrdenství obsaženou v Lukášově evangeliu. Na příběhu se ve svém celku ukazuje téma milosrdenství a lásky k bližnímu. Milosrdenství a lásku nelze oddělovat, jsou to takřka synonyma. Je to podobenství typu příkladového vyprávění, které má přivést lidi k následování, k podobnému milosrdnému jednání s bližním.⁸³ Lukáš vystihuje problematiku bližního, kdy konkrétní pomoc je poskytnuta nikoliv vzdálenému, ale bližnímu, komukoliv, koho člověk potká, a tento bližní potřebuje pomoc.⁸⁴

„Cokoli jste udělali pro jednoho z těchto mých nejposlednějších bratrů, pro mne jste udělali.“⁸⁵ Tato citace přibližuje, že cokoli bude uděláno pro bližního, že když se smilujeme s bližním v nouzi, když vyjádříme zájem o druhého, tak to je právě to, co po nás Bůh žádá. Bůh nám ukazuje, abychom přijali takovou Boží lásku, která nás disponuje milovat druhé.⁸⁶

⁸³ Srov. RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*, s. 344.

⁸⁴ Srov. KASPER, Walter. *Nalezli jsme milosrdenství*, s. 64.

⁸⁵ Mt 25,40.

⁸⁶ FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Lukáše*, s. 403.

Celý děj začíná tím, že znalec zákona se otázal, kdo je můj bližní, a Ježíš mu odpověděl příběhem, aniž by ho výslovně pojmenoval jako podobenství.⁸⁷

Děj je zarámován do situace, kdy vztahy mezi Samařany a Židy byly velmi napjaté, až nepřátelské.⁸⁸ Celé podobenství je uvozeno dotazem, kdo je vlastně bližní, kdo se má milovat dle Zákona, jak naplnit požadavek podle Lv 19,18 (v. 29). Po cestě z Jeruzaléma⁸⁹ do Jericha⁹⁰ šel člověk, ten byl napaden a oloupen, byl zanechán svému osudu na kraji cesty (v. 30). Tento pocestný je v situaci, kdy je zcela odkázán na cizí pomoc, bez ní se neobejde.⁹¹ Kolem napadeného člověka bez zájmu prošli významní zástupci židovského národa, kněz a levita.⁹² Oba příslušníci židovského národa se postiženému nevěnovali, projevíli nezájem a lhostejnost, v rozporu s učením Zákona (v. 31–32). Tito představitelé elity tak jednali chybně, zcela opačně se však zachoval kolemjdoucí Samařan, který se k nebohému na okraji cesty sklání, je zasažen soucitem (splanchnizomai) s bližním a okamžitě koná ve smyslu skutků tělesného milosrdenství (v. 34).⁹³ Samařan poskytl bližnímu pomoc zcela nezištně (v. 35). Tento soucitný Samařan jedná bez ohledu na panující nepřátelství mezi Židy a Samařany.⁹⁴

Svým jednáním naplnil hlavní přikázání Zákona, a zahanbil tak ty, co mají vlastní Zákon uvádět do praxe. Jednal tak v duchu zásad, které později postuloval sv. Pavel, tedy přijímat jeden druhého (Ř 15,7), nést břemena druhého (Gal 6,2), navzájem se potěšovat (1 Sol 5,11). Samařan prokázal soucit s bližním, když mu poskytl prvotní ošetření a poté jej zaopatřil k dalšímu zotavení v místním hostinci (v. 35). Samařan také zaplatil za péči, čímž projevil k potřebnému náklonnost tímto úkonem, který je úkonem milosrdenství.⁹⁵ Perikopa je zakončena výzvou, aby člověk jednal stejně tak milosrdně jako onen Samařan (v. 37).

⁸⁷ KREMER, Jacob. *Lukasevangelium. Die Neue Echter Bibel*. Würzburg: Echter Verlag, 1992, s. 120.

⁸⁸ Samařané byli Izraelci z kmenů severního království. Měli vlastní chrám na hoře Garizim, uznávali jen Pentateuch jako kanonický, ač byli politicky závislí na Jeruzalému, tak nábožensky se emancipovali, byli konzervativnější ladění než Židé. Srov. ALLMEN, Jean Jacques. *Biblický slovník*. Praha: Kalich, 1991, s. 115–116.

⁸⁹ Jeruzalém se nacházel cca 27 km od Jericha, kněz a levita se vraceli domů do Jericha.

⁹⁰ Jericho bylo významné město spojené s Jeruzalémem dopravní tepnou, kde často operovali bandité.

⁹¹ Srov. MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 347.

⁹² Levité zastávali pomocné funkce u chrámu v Jeruzalémě.

⁹³ Srov. GRÜN, Anselm. *Sedmero skutků milosrdenství*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 23–57.

⁹⁴ Srov. KREMER Jacob. *Lukasevangelium*, s. 121.

⁹⁵ Srov. MACHULA, Tomáš – MOHELNÍK, Benedikt. *Tomáš Akvinský. O lásce a milosrdenství v Teologické sumě*. Praha: Krystal OP, 2016.

V pojednaném podobenství se představuje milosrdenství a lidství. Samařan koná nezištně, má na zřeteli bližního, projevuje stejnou shovívavost a milosrdný soucit jako Ježíš. Být milosrdným ve skutcích se dotýká samotného Ježíše.⁹⁶ Samařan postojem soucitu, soucitného milosrdenství, poskytl potřebnému neomezené pochopení, které není ničím podmíněno. Utěšil nahého, bezbranného.⁹⁷ Samařan tak učinil v intencích neomezeného chápání bližního (Mk 12,33b). Bližní není určen hranicemi, jazykem, kultem. Radikálnost celé perikopy také spočívá v odstranění pojmu nepřítel, který je nahrazen pojmem bližní.⁹⁸ Zastřešujícím smyslem celé perikopy je výzva, aby člověk nejen teoretizoval, kdo je bližním, ale aby jako bližní jednal, bezpodmínečně, bez postranních úmyslů. Být bližním každému, kdo trpí nouzí.⁹⁹

3.8 Podobenství o boháči a Lazarovi (Lk 16,19–31)

19. *„Byl jeden bohatý člověk, nádherně a vybraně se strojil a den co den skvěle hodoval.*
20. *U vrat jeho domu lehával nějaký chudák, jménem Lazar, plný vředů,*
21. *a toužil nasytit se aspoň tím, co spadlo ze stolu toho boháče; dokonce přibíhali psi a olizovali jeho vředy.*
22. *I umřel ten chudák a andělé ho přenesli k Abrahamovi; zemřel i ten boháč a byl pohřben.*
23. *A když v pekle pozdvihl v mukách oči, uviděl v dáli Abrahama a u něho Lazara.*
24. *Tu zvolal: ‚Otče Abrahame, smiluj se nade mnou a pošli Lazara, ať omočí aspoň špičku prstu ve vodě a svlaží mé rty, neboť se trápím v tomto plameni.‘*
25. *Abraham řekl: ‚Synu, vzpomeň si, že se ti dostalo všeho dobrého už za tvého života, a Lazarovi naopak všeho zlého. Nyní on se tu raduje, a ty trpíš.*
26. *A nad to vše jest mezi námi a vámi veliká propast, takže nikdo – i kdyby chtěl – nemůže přejít odtud k vám ani překročit od vás k nám.‘*
27. *Řekl: ‚Prosím tě tedy, otče, pošli jej do mého rodného domu,*
28. *neboť mám pět bratrů, ať je varuje, aby také oni nepřišli do tohoto místa muk.‘*
29. *Ale Abraham mu odpověděl: ‚Mají Mojžíše a Proroky, ať je poslouchají!‘*

⁹⁶ Srov. SCHÖNBORN, Christoph. *Nalezli jsme milosrdenství*, 2010, s. 98.

⁹⁷ Srov. JOHNSON, Luke, Timothy. *Evangelium podle Lukáše*, s. 195.

⁹⁸ Srov. REISER, Márius. *Nepohodlný Ježíš*. Praha: Triton, 2019, s. 140.

⁹⁹ Srov. MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 348–349.

30. *On řekl: ‚Ne tak, otče Abrahame, ale přijde-li k nim někdo z mrtvých, budou činit pokání.‘*

31. *Řekl mu: ‚Neposlouchají-li Mojžíše a Proroky, nedají se přesvědčit, ani kdyby někdo vstal z mrtvých.‘“*

Základním poselstvím této perikopy je eschatologická výměna, kdy slabí, chudí, hladoví obdrží zaslíbení a bohatí jsou varováni, je zapotřebí sociální solidarity se slabými, je třeba se ujímat slabých a pečovat o chudé. Tato perikopa je tak parenetickým poselstvím.¹⁰⁰

V tomto podobenství se tematizuje Ježíšovo učení o almužně, o nutnosti konat dobro a projevovat milosrdenství: ti, kdo nebudou projevovat milosrdenství v časném životě, nemohou očekávat milosrdenství pro sebe v životě posmrtném.¹⁰¹ Bohatý muž není zavržen pro své bohatství, ale kvůli svému způsobu života, kdy neprojevilo špetku soucitu s chudým Lazarem u svých vrat. Chudý Lazar je za svou víru k Bohu i v utrpení odměněn Boží spásou.¹⁰² Toto podobenství tedy zapadá do pojednávaného tématu milosrdných skutků, aktů milosrdného jednání, a je dále rozšířeno o eschatologickou rovinu, která přesahuje časné bytí.

V podobenství obecně dochází k objasnění složitých věcí.¹⁰³ V tomto konkrétním podobenství je popsána tristní situace velmi chudého člověka, který je na samém dně. Tento člověk je bezmocný, leží u vrat bohatého člověka (v. 20). Boháč naopak velmi hýřil, dobře jedl a pil, pořádal hostiny a oblékal se do drahých šatů, přičemž na údělu žebráka mu nezáleželo (v. 19). Úděl boháče a chudáka se mění. Když žebrák umřel, je nesen na nebesa, také zemřel boháč a jeho údělem jsou pekelná muka (v. 21–22). Tím, že bohatý za svého života neprojevilo milosrdenství k bližnímu u jeho vrat, že mu neprojevilo pohostinství, tak výsledkem je jeho věčná záhuba, nikoliv spása (v. 31). Boháč se nezachoval dobře ke svému bližnímu, což mělo fatální následek. Toto podobenství je tedy přirovnáním prostřednictvím příběhu, kde se skrývá ponaučení.¹⁰⁴

¹⁰⁰ Srov. POKORNÝ–HECKEL. *Úvod do Nového zákona*, s. 561–563.

¹⁰¹ Srov. MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 457.

¹⁰² Srov. IMBACH, Josef. *A učil je v podobenstvích*, s. 124–125.

¹⁰³ SOKOL, Jan. *Člověk a svět očima Bible: pokus o uvedení do biblické antropologie*. Praha: Ježek, 1993, s. 63.

¹⁰⁴ KOLEKTIV AUTORŮ. *Slovník spisovné češtiny*. Praha: Academia, 1978, s. 350.

3.9 Ježíš a cizoložná žena (J 8,3–11)

3. *„Tu k němu zákoníci a farizeové přivedou ženu, přistiženou při cizoložství; postaví ji doprostřed*
4. *a řeknou mu: „Mistře, tato žena byla přistižena při činu jako cizoložnice.*
5. *V zákoně nám Mojžíš přikázal takové kamenovat. Co říkáš ty?‘*
6. *Tou otázkou ho zkoušeli, aby ho mohli obžalovat. Ježíš se sklonil a psal prstem po zemi.*
7. *Když však na něj nepřestávali naléhat, zvedl se a řekl: „Kdo z vás je bez hříchu, první hod' na ni kamenem!‘*
8. *A opět se sklonil a psal po zemi.*
9. *Když to uslyšeli, vytráceli se jeden po druhém, starší nejprve, až zůstal sám s tou ženou, která stála před ním.*
10. *Ježíš se zvedl a řekl jí: „Ženo, kde jsou ti, kdo na tebe žalovali? Nikdo tě neodsoudil?‘*
11. *Ona řekla: „Nikdo, Pane.‘ Ježíš řekl: „Ani já tě neodsuzuji. Jdi a už nehřeš.‘“*

Tato perikopa v Janově evangeliu je velmi podobná synoptické tradici, původně v textu nebyla a zařazena byla později.¹⁰⁵ Vypovídá o cizoložné ženě, která je předvedena před Ježíše (v. 3), který se má k věci vyjádřit (v. 5). Ženu přistihli při přečinu cizoložství, za tento čin hrozilo dle Zákona (Dt 22,22n) ukamenování.¹⁰⁶ Farizeové chtěli na otázce obžalovat Ježíše, že porušuje Zákon, když bude mírný, nebo se zpronevěří svému milosrdenství, když bude tvrdý (v. 6). Ježíš se přítomných zákoníků dotáže na existenci či neexistenci hříchu (Dt 17,7). Tímto obratem je donutí vyznat vlastní hříšnost a jejich nepřislusnost ženu soudit (v. 7).¹⁰⁷ Starší zákoníci, starší titulárně, nikoliv věkem, morální apel Ježíšův pochopili a arénu opustili jako první, zahanbeni ve svém svědomí (v. 9). Ježíš se ženy táže, zda byla odsouzena, sám ženu soudu nepodrobuje, a ani ženu neodsuzuje. Tím, že ji v milosti propouští, jí projevuje milosrdenství a umožní jí nový začátek, když si uvědomí svůj hřích. Ježíš ženu vyzve, aby už nehřešila (v. 11), aby ji nepotkalo něco horšího (Jan 5,14).

Ježíš místo trestání, místo kázání o morálce projev il ženě důvěru silou milosrdné lásky a odpuštění. Ježíš při soudu nad cizoložnou ženou realizuje svůj klíčový přístup v jednání

¹⁰⁵ ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*. Praha: Centrum biblických studií, 2020, s. 336.

¹⁰⁶ Smrt ukamenováním patřila v Ježíšově době k běžným trestům, tento trest se ukládal.

¹⁰⁷ PORSCHE, Felix. *Evangelium sv. Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, s. 80–81.

s hříšníky, totiž odpuštění.¹⁰⁸ Ježíš jednoduše neodsuzuje, ale dává ženě naději v nový život.

Shrnutí

Centrální perikopou tohoto oddílu je podobenství o milosrdném Samařanovi v Lukášově evangeliu (Lk 10,25–37). V předložené perikopě se ve formě podobenství tematizuje kategorie, kdo je bližním, a že neexistuje omezení pro milosrdenství. Ze smyslu perikopy plyne, že bližním je ten, kdo prokazuje lásku, koho nenechá utrpení a bída druhých chladným. Jde o prolomení bariér mezi lidmi, které mají rozličné příčiny jako sociální, národnostní (Jan 4,9–10). Láska k bližnímu nekončí u hranic jednoho národa, láska je univerzalistická. Samařan svým projevem milosti nad nebohým cizincem vyjádřil Boží slitování, které se zjevilo v Ježíši Kristu.¹⁰⁹ Prokazuje milosrdenství, které je symbolem Ježíšovy misie.¹¹⁰ Bližní, který vidí v druhém bližního, má velkou, nepřekonatelnou lásku k nemocným a poníženým.¹¹¹ Podobenství ukazuje na Ježíše jako na prototyp milosrdného jednání. Samařan jednal zcela v intencích uzdravovat ztrápené a být světlem, které temnoty rozhání.¹¹² Samařan ztělesňuje požadavek lásky, je vzorem důstojného lidského jednání, které věnuje pozornost trpícímu bližnímu.¹¹³

V perikopě povolání celníka (Mt 9,9–13) Ježíš odpouští milosrdně hříchy, nesoudí, ale léčí.

Ježíš se velmi silně angažuje ve prospěch celých skupin marginalizovaných¹¹⁴ osob, jedná s nimi v duchu soucitu, vyjadřuje lítost (Mt 14,14; 15,32; 20,34).

Perikopa o posledním soudu (Mt 25,31–46) hodnotí, jaké skutky milosrdenství člověk během pozemského života vykonal. Zaznívá Ježíšův imperativní požadavek sytit hladové, dát pít žíznivým, ujímat se pocestných a postarat se o nemocné, vězněné a pohřbívání mrtvých. Tematizují se tak zde tělesné skutky milosrdenství.¹¹⁵ „*Kritérium soudu je jasným způsobem definováno: každá milosrdná pomoc vykonaná pro jakéhokoliv člověka, který se nachází v nesnázích, je prokázána samotnému Ježíši.*“¹¹⁶

¹⁰⁸ Srov. ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*, s. 343.

¹⁰⁹ Srov. MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 348.

¹¹⁰ Srov. FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Lukáše*, s. 140.

¹¹¹ Srov. KASPER, Walter. *Milosrdenství*, s. 122.

¹¹² Srov. LACHMANOVÁ, Kateřina. *O milosrdenství*, s. 76.

¹¹³ Srov. IMBACH, Josef. *A učil je v podobenstvích*, s. 109.

¹¹⁴ Srov. STEGEMANN, Ekkehard – STEGEMANN, Wolfgang. *Urchristliche Sozialgeschichte*. Stuttgart: Kohlhammer, 1995, s. 261–262.

¹¹⁵ Srov. GRUN, Anselm. *Sedmero skutků milosrdenství*, s. 23–57.

¹¹⁶ Srov. MAREČEK, Petr. *Soud světa*, s. 164.

Perikopa v Matoušově evangeliu hovoří o Ježíšovi, který byl zasažen soucitem, lítostí provedl zázrak nasycení velkého zástupu (Mk 6,35–42).

V Lukášově evangeliu je zvláštní pozornost věnována Ježíšovu zájmu o marginalizované (Lk 7,36–50), dále Ježíš v Lukášově evangeliu varuje bohaté, aby si svojí sebestředností v bohatství a nezájmem o bližního neuzavírali cestu do Božího království (Lk 16,19–31).¹¹⁷ „V pozemském životě se rozhoduje o záhubě či spáse v eschatologické perspektivě, milosrdenství k chudým je přecházením mostu mezi nimi.“¹¹⁸

Perikopa z Janova evangelia o cizoložné ženě (Jan 8,3–11) předkládá setkání cizoložné ženy, hříšnice a Ježíše Krista, ztělesněného milosrdenství.¹¹⁹ Poselstvím je vítězství odpuštění nad odsouzením a šance na nový život.

Z Ježíšova působení, jeho pozemské existence, se odvíjí norma, vzor, model pro chování lidí,¹²⁰ odtud Ježíš jako prototyp milosrdného jednání. Ježíš nemiluje jen slovy, ale činy, když bližnímu poskytne, co se mu nedostává a sráží jeho lidskou důstojnost (Jak 2,15–16).

¹¹⁷ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ. *Nový biblický slovník*, s. 564.

¹¹⁸ Srov. FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Lukáše*, s. 597.

¹¹⁹ Srov. MOLONEY, Francis J. *Evangelium podle Jana*. Edice Sacra Pagina. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, s. 285.

¹²⁰ Srov. POSPÍŠIL, Ctirad, Václav. *Ježíš Kristus – Pravda dějin*, s. 96.

4 Milosrdenství v epištolách apoštolů Pavla a Jakuba

Apoštol Pavel po svém obrácení u Damašku začal hlásat, že Syn Boží Ježíš Kristus je tím, kdo určuje vztah mezi Bohem a lidmi, sám se označil za apoštola Ježíše Krista.¹²¹ Ježíš se svojí kenozi¹²² stává prostředníkem Božího milosrdenství, Pavel se s Ježíšovou kenzí identifikuje a hlásá teologii kříže, kdy v ukřižovaném spočívá spása.¹²³ Po ukřižování a nastalém zmrtvýchvstání pokračuje kontinuálně stále přítomné Boží milosrdenství. Pavlovým primárním zájmem je vztah lidí k Bohu a k Ježíši, vztah teocentrický a christocentrický. Pro Pavla je kříž zdrojem spásy, spása přichází skrze Boží jednání v Kristu. Pavel vyjadřuje celkový cíl přizpůsobení se Kristu nejmocnějším způsobem, kterým je jazyk smrti, ukřižování.¹²⁴ Pavel je realistický ve vztahu k řádu společnosti, nemá v úmyslu měnit řád, ale změnit myšlení člověka v konkrétních životních situacích, Pavel poukazuje na velikost Boží lásky a důstojnost křesťana v jeho svobodném rozhodnutí pro Boha, od toho se odvíjejí etické principy, tj. způsob života adresáta Boží milosti.¹²⁵

Apoštolovi Pavlovi jsou připisovány jako autentické listy: List Římanům, 1. a 2. Korintským, Galatským, Filipánům, 1. Tesalonickým, Filemonovi. V následujícím úseku práce se stručně představí několik perikop z Pavlových listů a frekvence pojmu milosrdenství, smilování se v nich.

4.1 Epištola Římanům (Ř 12,1–21)

1. *„Vybízáím vás, bratři, pro Boží milosrdenství, abyste sami sebe přinášeli jako živou, svatou, Bohu milou obět’; to ať je vaše pravá bohoslužba.*
2. *A nepřizpůsobujte se tomuto věku, nýbrž proměňujte se obnovou své mysli, abyste mohli rozpoznat, co je vůle Boží, co je dobré, Bohu milé a dokonalé.*
3. *Každému z vás říkám na základě milosti, která mi byla dána: Nesmýšlejte výš, než je komu určeno, ale smýšlejte o sobě střízlivě, podle toho, jakou míru víry udělil každému Bůh.*

¹²¹ Srov. WOLTER, Michael, Paulus. *Ein Grundriss seiner Theologie*. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlagsgesellschaft, 2011, s. 437.

¹²² Κενοσις – sebezmaření. Ježíš se prostřednictvím vtělení dostal na roveň lidem, aniž však přestal být Bohem.

¹²³ Srov. RYŠKOVÁ, Mireia. *Pavel z Tarsu a jeho svět*. Praha: Karolinum, 2014, s. 108–109.

¹²⁴ Srov. GORMAN, Michael. *Apostle of the crucified Lord. A Theological introduction to Paul and his letters*. Michigan: Eerdmans Publishing Co, 2004, s. 120.

¹²⁵ Srov. RYŠKOVÁ, Mireia. *Pavel z Tarsu*, s. 250–253.

4. *Jako je v jednom těle mnoho údů a nemají všechny stejný úkol,*
5. *tak i my, ač je nás mnoho, jsme jedno tělo v Kristu a jeden druhému sloužíme jako jednotlivé údy.*
6. *Máme rozličné dary podle milosti, která byla dána každému z nás: Kdo má dar prorockého slova, ať ho užívá v souhlase s vírou.*
7. *Kdo má dar služby, ať slouží. Kdo má dar učit, ať učí.*
8. *Kdo dovede povzbuzovat, necht' povzbuzuje. Kdo rozdává, ať dává upřímně. Kdo stojí v čele, ať je horlivý. Kdo se stará o trpící, ať pomáhá s radostí.*
9. *Láska necht' je bez přetvářky. Ošklivte si zlo, lněte k dobrému.*
10. *Milujte se navzájem bratrskou láskou, v úctě dávejte přednost jeden druhému.*
11. *V horlivosti neochabujte, buďte vroucího ducha, služte Pánu.*
12. *Z naděje se radujte, v soužení buďte trpěliví, v modlitbách vytrvalí.*
13. *Sdílejte se s bratřími v jejich nouzi, ochotně poskytněte pohostinství.*
14. *Svolávejte dobro na ty, kteří vás pronásledují, dobro, a ne zlo.*
15. *Radujte se s radujícími, plačte s plačícími.*
16. *Mějte porozumění jeden pro druhého. Nesmýšlejte vysoko, ale věnujte se všedním službám. Nespolehejte na svou vlastní chytrost.*
17. *Nikomu neodplácejte zlým za zlé. Vůči všem mějte na mysli jen dobré.*
18. *Je-li možno, pokud to záleží na vás, žijte se všemi v pokoji.*
19. *Nechtějte sami odplácet, milovaní, ale nechte místo pro Boží soud, neboť je psáno: ‚Mně patří pomsta, já odplatím, praví Pán.‘*
20. *Ale také: ‚Jestliže má tvůj nepřítel hlad, nasyť ho, a má-li žízeň, dej mu pít; tím ho zahanbíš a přivedeš k lítosti.‘*
21. *Nedej se přemoci zlem, ale přemáhej zlo dobrem.‘‘*

Uvedená perikopa je zásadním programem života podle evangelia, jak ho předkládá apoštol Pavel. Ve (v. 1) je explicitně odkazováno na Boží milosrdenství, Boží smilování, na jejich moc, skrze tuto moc apoštol Pavel napomíná křesťany. Posel listu i adresáti stojí na témže základě, tím je Boží milosrdenství.¹²⁶ Člověk se nemá přizpůsobovat tomuto věku, ale obnovovat mysl, to je důležité k poznání Boží vůle (v. 2). Všem byly dány rozličné dary, kdo se stará o trpící, tak má jednat s radostí (v. 8). Následuje výzva k čisté, bratrské lásce (v. 10). Bratrská láska má být horlivá, kdy každý dává přednost druhému,

¹²⁶ Srov. THEOBALD, Michael. *List Římanům*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 289.

nezbytnost poskytovat pohostinství, pomáhat v nouzi (v. 13). V tomto úsilí je třeba nepolevovat (Lk 18,1). Výzva ke konání milosrdných skutků, dát nepříteli najíst, napít (v. 20). Apoštol Pavel napomíná v této perikopě mocí Božího smilování, kde ukazuje Boží záměr se světem, kterým je jeho láska.¹²⁷

Apoštol Pavel v perikopě představuje základní úkoly pro život, který je v duchu evangelia a je nesen Boží milostí.

Smyslem tohoto výše uvedeného textu je Pavlův apel na proměnu myšlení, křesťanova mysl se má osvobodit od egoismu a otevřít se Boží transcendenci a Boží vůli, kterou je smilování nad lidmi.¹²⁸ V této části listu se nachází eticko-parenetické mravní ponaučení.

V epištole Římanům se nalézá pojem smilují se (Řím 9, 15–16.18), slitování (Řím 11,30–32), Bůh se smiloval (Řím 9,23), dojít slitování (Řím 11,31.15,9). Tento list je nejsoustavnějším výkladem Pavlovy teologie, kde určujícím tématem je Boží spravedlnost, v kontextu Božího zjevení v Ježíši Kristu,¹²⁹ která ustanovuje vztah mezi Bohem a lidskou bytostí. Člověk žije z toho, že je milován a je uznána jeho lidská důstojnost ze strany Boha Stvořitele. to vše člověka uschopňuje k lásce k bližnímu.¹³⁰

4.2 Druhý list Korintským (2 Kor 1,3)

3. „*Pochválen buď Bůh a Otec našeho Pána Ježíše Krista, Otec milosrdenství a Bůh veškeré útěchy!*“

V úvodu listu apoštol uvádí Boha jako Otce Ježíše Krista, jako zdroj milosrdenství a Boha útěchy. Bůh je Otcem milosrdenství, který utěšuje soužené, uzdravuje a napřimuje, potěšuje všechny trpící. Bůh člověka neponechá napospas osudu, v perspektivě utrpení Ježíše Krista napomáhat ostatním na jejich cestě. Pohled na Boha s úctou, úžasem a s vědomím jeho otcovské lásky ke Kristovi.¹³¹ Pavel demonstruje, že Bůh uděluje milost, pokoj, spásu.

Pavel v tomto listě obhajuje svoji činnost, ospravedlňuje svůj apoštolát, kárá nepravosti v obci, odkazuje se na Boží slitování (2 Kor 4,1).

¹²⁷ Srov. THEOBALD, Michael. *List Římanům*, s. 301.

¹²⁸ Srov. THEOBALD, Michael. *List Římanům*, s. 301.

¹²⁹ Srov. DOUGLAS, D. J. *Úvod do Nového zákona*, s. 191.

¹³⁰ Srov. MARGUERAT, Daniel. *Úvod do Nového zákona. Historie, písmo, teologie*. Jihlava: Mlýn, 2014, s. 208.

¹³¹ Srov. KREMER, Jacob. *Druhý List Korint'anům*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000, s. 21.

4.3 List Jakubův (Jak 2,1–13)

1. *„Bratří moji, jestliže věříte v Ježíše Krista, našeho Pána slávy, nesmíte dělat rozdíly mezi lidmi.*
2. *Do vašeho shromáždění přijde třeba muž se zlatým prstenem a v nádherném oděvu. Přijde také chudák v ošumělých šatech.*
3. *A vy věnujete svou pozornost tomu v nádherném oděvu a řeknete mu: ‚Posaď se na tomto čestném místě,‘ kdežto chudému řeknete: ‚Ty postůj tamhle, nebo si sedni tady na zem.‘*
4. *Neděláte tím mezi sebou rozdíly a nestali se z vás soudci, kteří posuzují nesprávně?*
5. *Poslyšte, moji milovaní bratří: Cožpak Bůh nevyvolil chudáky tohoto světa, aby byli bohatí ve víře a stali se dědici království, jež zaslíbil těm, kdo ho milují?*
6. *Vy jste však ponížili chudého. Cožpak vás bohatí neutiskují? Nevláčejí vás před soudy?*
7. *Nemluví právě oni s pohrdáním o slavném jménu, které bylo nad vámi vysloveno?*
8. *Jestliže tedy zachováváte královský zákon, jak je napsán v Písmu: ‚Milovati budeš bližního svého jako sám sebe,‘ dobře činíte.*
9. *Jestliže však někomu straníte, dopouštíte se hříchu a zákon vás usvědčuje z přestoupení.*
10. *Kdo by totiž zachoval celý zákon, a jen v jednom přikázání klopýtl, provinil se proti všem.*
11. *Vždyť ten, kdo řekl: ‚Nezcižoložíš,‘ řekl také: ‚Nezabiješ.‘ Jestliže necižoložíš, ale zabiješ, přestupuješ zákon.*
12. *Mluvte a jednejte jako ti, kteří mají být souzeni zákonem svobody.*
13. *Na Božím soudu není milosrdenství pro toho, kdo neprokázal milosrdenství. Ale milosrdenství vítězí nad soudem. “*

Tato perikopa je ústřední výpovědí o Jakubově teologii.¹³² Je zde řečeno, že láska k bližnímu je výrazem skutečné víry, víry, jež má obstát na konci časů na eschatologickém soudu. Nesoudit podle osobnosti, nedělat rozdíly, poskytnout

¹³² Srov. HOPPE, Rudolf. *List Jakubův. Malý stuttgartský komentář*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 54.

milosrdenství chudým. Je třeba dodržovat královský zákon, příkaz k lásce k bližnímu (v. 8). Význam Božích přikázání spočívá v jeho sociální funkci, spočívá v ochraně slabých, chudých, kterým je třeba prokázat milosrdenství (v. 13). V ohnisku problematiky je chudý člověk ve smyslu hmotné nouze, kterému je zapotřebí včas pomoci.¹³³ Víra člověka je vymezena christologicky (v. 1). Takto definovaná víra vykazuje konání skutků milosrdenství, zákon je vázán na Ježíše Krista. Smyslem perikopy je poukázat na sociální funkci Zákona, na nutnost konání skutků milosrdenství, které jsou posuzovány na konci v eschatologické perspektivě. Aspekt propojení víry a praktického jednání, odmítnutí orientace na pouhou prestiž (v. 2), nepřijatelnost chování, kdy jsou posuzováni lidé výlučně dle kritérií majetku a společenského postavení, zaměření na praktické úkony, které chrání slabé. To jsou další zásadní aspekty propojení víry a skutků, zde skutků milosrdenství. Víra nesmí být pouhou teorií, teoretickým vyznáním, víra musí být živena praxí, skutky milosrdenství. To je jakubovská teologie, která zapadá do předmětu této práce.

Zařazení Jakubova listu do předmětu práce lze zdůvodnit tím, že autor chce poukázat na rozdílné chápání víry a skutků u Pavla a u Jakuba. Apoštol Jakub ukazuje, že víra není jen individuální zbožností, sola fide, ale musí se projevovat ve službě bližnímu, víra bez skutků je mrtvá (Jak 2,26). Jakub jasně uvádí, že oddělovat víru a skutky nelze (Jak 2,22). Skutky jsou prostředkem, že člověk má víru. Jakub vyzdvihuje pravou moudrost, která se projevuje skutky, skromností a milosrdenstvím, víra se potvrzuje dobrotou života. Velmi důležité je vyhlášení o milosrdenství, které se vyvyšuje nad soud (Oz 6,6). Moudrost, která má původ v Bohu, přináší plno slitování a dobrého ovoce – na rozdíl od moudrosti falešné (Jak 3,17).¹³⁴

4.4 Láska a milosrdenství (1 Kor 13,1–13)

3. *„A kdybych rozdal všechno, co mám, ano, kdybych vydal sám sebe k upálení, ale lásku bych neměl, nic mi to neprospěje.*
4. *Láska je trpělivá, laskavá, nezávidí, láska se nevychloubá a není domýšlivá.*
5. *Láska nejedná nečestně, nehledá svůj prospěch. Kdybych mluvil jazyky lidskými i andělskými, ale lásku bych neměl, jsem jenom dunící kov a zvučící zvon. Kdybych měl dar proroctví, rozuměl všem tajemstvím a obsáhl všechno*

¹³³ Srov. FLOSSMANN, Karel. *Moudrost ve Starém zákoně*, s. 196.

¹³⁴ Srov. TRSTENSKÝ, František. *Komentár k Jakubovmu Listu*. Tajov: Institut teologie, misie a sociální práce, 2019, s.87-99.

poznání, ano, kdybych měl tak velikou víru, že bych hory přenášel, ale lásku bych neměl, nic nejsem. Nedá se vydráždit, nepočítá křivdy.

6. *Nemá radost ze špatnosti, ale vždycky se raduje z pravdy.*
7. *Ať se děje cokoliv, láska vydrží, láska věří, láska má naději, láska vytrvá.*
8. *Láska nikdy nezanikne. Proroctví – to pomine; jazyky – ty ustanou; poznání – to bude překonáno.*
9. *Vždyť naše poznání je jen částečné, i naše prorokování je jen částečné;*
10. *až přijde plnost, tehdy to, co je částečné, bude překonáno.*
11. *Dokud jsem byl dítě, mluvil jsem jako dítě, smýšlel jsem jako dítě, usuzoval jsem jako dítě; když jsem se stal mužem, překonal jsem to, co je dětinské.*
12. *Nyní vidíme jako v zrcadle, jen v hádance, potom však uzříme tváří v tvář. Nyní poznávám částečně, ale potom poznám plně, jako Bůh zná mne.*
13. *A tak zůstává víra, naděje, láska – ale největší z té trojice je láska. “*

Ve velepisni lásky nelze dobře oddělit téma milosrdenství a lásky. Skutky milosrdenství jsou nesený láskou, láskou k bližnímu, láskou k Bohu. Je možno disponovat řadou schopností, dovedností, ale bez lásky to v Božích očích pramálo znamená (v. 1–2). Je možné v duchu solidarity rozdat celý majetek, ale pokud nebude přítomna láska, nic to neznámá, pokud se heroicky někdo obětuje a absentuje láska, nic to neznámá (v. 3). Může zde vzniknout diskuse o motivaci těchto kroků.¹³⁵ Tyto kroky musí mít v podtextu lásku.

Láska je spojena se skutky, skutky nabývají významu ve spojení s láskou, s milosrdnou láskou. Láska je vytrvalá, dává životu hodnotu a smysl, láska je s milosrdenstvím organicky propojena, láska je laskavá, tedy dobrotivá (v. 4). Láska je naplněním zákona (Řím 13,10). Záměrem Božího zákona je dávat život.¹³⁶ Láska se osvědčuje v akci¹³⁷ plná radosti z pravdy, nenechá se vydráždit, láska vydrží, láska věří, láska je vytrvalá, přikrývající množství hříchů (1 Petr 4,8). Apoštol Pavel na praktické otázce vztahující se k lásce osvětluje podstatné záležitosti křesťanské zvěsti a života. Láska charakterizující lidské jednání s podtextem lásky Kristovy a také Boží láska

¹³⁵ Srov. ORTKEMPER, Franz, Josef. *První list Korintánům*. Malý stuttgartský komentář. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 116.

¹³⁶ Srov. THEOBALD, Michael. *List Římanům*, s. 362.

¹³⁷ Srov. KLAUCK, Hans, Josef. *Erster Korintherbrief. Die Neue Echter Bibel*. Würzburg: Echter Verlag, 1987, s. 95.

v Kristu, která činí pevný bod křesťanské existence, tak Pavel osvětluje definiční znaky lásky.¹³⁸

Láska vždy jedná ve prospěch bližního, nestaví sebe do popředí, láska není prospěchářská.

Milosrdenství je láskou, láska přetrvá, s láskou se konají milosrdné skutky, láska je kvalitativním znakem života (v. 13). Pojetí lásky se označuje jako agapé, je to Boží sestupování k člověku v Kristově vtělení a kříži. Bůh je láska (1 Jan 4,16). Aby křesťanská láska byla opravdová, musí vycházet z nitra, ze srdce. Skutky milosrdenství musejí vycházet z milosrdného srdce (Kol 3,12). Lidé milují láskou, kterou jsou milováni Bohem, žádnou jinou.¹³⁹ Láska je definičním znakem Boha, milosrdenství a láska spolu úzce souvisejí. Dochází k propojení lidské lásky *charis* (1 Kor 13,1–13) s láskou Boží *agapé*.¹⁴⁰

4.5 Znaky milosrdenství v listu Filemonovi (Flm 8–20)

8. *„Ačkoli bych ti v Kristu mohl směle nařídit, co máš udělat,*
9. *pro lásku raději prosím, já, Pavel, vyslanec a nyní i vězeň Krista Ježíše.*
10. *Prosím tě za svého syna, kterému jsem dal život ve vězení, Onezima,*
11. *který ti před časem způsobil škodu, ale nyní je tobě i mně k užitku.*
12. *Posílám ti ho zpět, je mi drahý jako mé vlastní srdce.*
13. *Chtěl jsem si ho ponechat u sebe, aby mi ve vězení, kde jsem pro evangelium, sloužil místo tebe,*
14. *avšak bez tvého souhlasu jsem nechtěl nic udělat, aby tvá dobrota nebyla jakoby vynucená, nýbrž aby byla dobrovolná.*
15. *Snad proto byl na čas od tebe odloučen, abys ho měl navěky –*
16. *ne už jako otroka, nýbrž mnohem více než otroka: jako milovaného bratra.*
Když se jím stal mně, oč více.
20. *Ano, bratře, udělej mi tu radost v Pánu. Potěš mé srdce v Kristu.“*

„Tato epištola podává mistrovskou a něžnou ilustraci křesťanského života.“¹⁴¹

¹³⁸ Srov. RYŠKOVÁ, Mireia. *První list Tesalonickým*. Praha: Česká biblická společnost, 2015, s. 42.

¹³⁹ Srov. CANTALAMESSA, Raniero. *Erós a agapé*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2014, s. 50.

¹⁴⁰ Srov. ZVĚŘINA, Josef. *Teologie agapé*. Praha: Scriptum, 1992, s. 14–15.

¹⁴¹ Srov. GORMAN, Michael. J. *Apostle of the crucified lord*, s. 468.

V listě Filemonovi apoštol Pavel žádá majitele otroka o milosrdenství formou otrokova propuštění z břemene otroctví. Apoštol Pavel zde projevuje laskavost a vnímavost,¹⁴² výzvou k propuštění otroka nabádá ke změně smýšlení. Tuto perikopu lze tedy vnímat pod zorným úhlem milosrdenství.

V tomto nejkratším dochovaném Pavlově dopise patřícím k ostatním listům z vězení se apoštol Pavel formou dopisu zámožnému Filemonovi přimlouvá za osud uprchlého otroka. Apoštol Pavel prosí Filemona o projevení soucitu s uprchlým otrokem (v. 10).¹⁴³ I když byl Filemon po právní stránce poškozen (v. 11), tak Pavel otroka Onezima posílá s přimluvou. Pavlovi záleží na proměně přístupu uvnitř obce, nepřímo žádá o změnu otrokova údělu, to vše dle měřítka lásky k bližnímu (v. 16). Filemon se má jako bratr nově dívat na Onezima bez ohledu, zda je svobodný, nebo otrok. Má se dívat na Onezima z hlediska lásky.¹⁴⁴ Pavel závěrem žádá, aby Filemon potěšil jeho srdce úkonem lásky, aby projevil Onezimovi milosrdenství tím, že jej přijme jako bratra, jako bližního, ne jako uprchlého otroka (v. 20).

„Není už rozdíl mezi židem a pohanem, otrokem a svobodným, mužem a ženou. Vy všichni jste jedno v Kristu Ježíši.“ (Gal 3,28) Ve společenství formovaném Kristovou láskou nejsou žádné rozdíly, zde ve významu svobodný–otrok. V Kristově těle se nerozhoduje podle lidských měřítek, v Kristovi vidí Pavel světlo, v němž Bůh jednal ve prospěch člověka.¹⁴⁵

V tomto listě jde apoštolu Pavlovi o proměnu vztahů mezi lidmi, o novou kvalitu myšlení, je zde patrný apel na jednání ve jménu milosrdenství, kdy má být uprchlý otrok znovu přijat ne jako otrok, ale jako milovaný bratr v Kristu.¹⁴⁶ Nemá se na něj pohlížet jako na přestupce, který musí být potrestán.

Shrnutí

Ve výše pojednaných kapitolách byla stručně identifikována místa výskytu pojmu, který je předmětem této práce, a to v zorném úhlu Pavlovy teologie, s krátkým exkurzem

¹⁴² Srov. DOUGLAS J. D. *Nový biblický slovník*, s. 250–251.

¹⁴³ Institut otroctví byl v antice běžným. Otroci byli majetkem svých pánů, nebyli považováni za lidi, ale věci. Při útěku otroka tak byla způsobena jeho majiteli škoda. Při nalezení byli otroci trestáni bytím, vězením, někdy i smrtí.

¹⁴⁴ Srov. MAYER, Bernhard. *Malý Stuttgartský komentář. List Filipánům. List Filemonovi*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000, s. 82–83.

¹⁴⁵ Srov. RADL, Walter. *List Galatánům. Malý Stuttgartský komentář*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 50–51.

¹⁴⁶ Srov. SÁZAVA, Zdeněk. *Biblická mozaika. Úvod do studia Nového zákona*. Praha: Karolinum, 1998, s. 87–88.

pojetí milosrdenství u apoštola Jakuba, který nezbytnost projevu skutků milosrdenství explicitně vymezuje. Pavel ve velepisni lásky (1 Kor 13) akcentuje téma, které považuje za důležité.¹⁴⁷ Lásku a milosrdenství v nejvlastnějším významu nelze oddělovat. Láska představuje neodmyslitelnou součást podstaty Boží osobnosti.¹⁴⁸ Pavel nazývá Boha Otcem milosrdenství, otec milosrdenství je současně Bohem útěchy. Bolestí a trápením se člověk podílí na Kristově utrpení, což má pro člověka soteriologické důsledky. Pavel hovoří o potřebě milosti, Boží milosrdenství je nevyčerpatelné, člověk v pozici hříšníka potřebuje milosrdenství, které ho transformuje a umožňuje nové bytí.¹⁴⁹ V Pavlově korespondenci lze spatřovat christocentrické zaměření v kontextu toho, že Pavel hlásal Ježíše Krista jako ukřižovaného a vzkříšeného. Důležitým momentem pavlovské teologie je eschatologický moment, věřící má už nyní podíl na Království a po smrti vstoupí do eschatologické, věčné říše. Shrnutí – v pavlovské teologii se vychází z Kristovy smrti, vzkříšení a eschatologie.¹⁵⁰

Základní myšlenkou u Pavla, která vše nově interpretuje, je láska ve světle Božího milosrdenství v Ježíši Kristu.¹⁵¹ Podstatou Boží spravedlnosti, kterou se zabývá v epistole určené římské obci, je jeho milosrdenství a láska. Člověka, který se plně odevzdá Bohu v živé víře v Krista, nemůže nic od této lásky odloučit, ani smrt (Řím 8,31–38).¹⁵² V druhém listu Korintským apoštol Pavel volí formu sdělení obci jako parenetickou a exhortační, tedy obec ponaučuje a zároveň povzbuzuje v duchu obnovy vzájemné lásky. V listu Filemonovi apeluje Pavel na postupnou proměnu společenských vztahů, na proměnu v relaci otrok–milovaný bratr, když se za uprchlého otroka přimlouvá.

¹⁴⁷ Srov. ORTKEMPER. *První list Korintánům*, s. 114.

¹⁴⁸ Srov. DOUGLAS J. D. *Nový biblický slovník*, s. 546–547.

¹⁴⁹ Srov. JAREMA, Radoslaw. *Boží milosrdenství v dopisech svatého Pavla*. Praha: KTF UK, 2008, s. 25.

¹⁵⁰ Srov. DOUGLAS, J. D. *Nový biblický slovník*, s. 744–746.

¹⁵¹ Srov. THEOBALD, Michael. *List Římanům*, s. 296.

¹⁵² Srov. BIBLE. *Písmo svaté Starého a Nového zákona*. Český ekumenický překlad. Praha: Česká biblická společnost, 2008, s. 199.

5 Marie, matka milosrdenství

Jestliže se hovoří o milosrdenství Ježíše Krista, tak nelze nezařadit pojednání o jeho matce, té matce, v jejíž lůně byl počat. Matka Boží¹⁵³ je titulem, jenž vyjadřuje velikost a důležitost Panny Marie. Jde totiž o titul, který vystihuje fakt Božího rozhodnutí, že Marie se stane Boží matkou. Tento titul vystihuje její mimořádné postavení, vystihuje její mimořádnou důstojnost, když z Panny Marie se narodil Boží syn (Lk 1,31–32).

Panna Maria je přítomna u všech zásadních momentů křesťanského tajemství. V momentech vtělení, vykoupění u kříže, kdy Kristus nás svou smrtí vykoupil z hříchů, a o Letnicích. V jejím mateřském lůně došlo ke vtělení, Maria nosila ve svém lůně bohočlověka, Boha vykupitele a člověka. Marie byla přítomna u kříže svého Syna. V momentu seslání Ducha svatého na apoštoly se spolu s nimi intenzivně modlila, byla tedy přítomna události seslání Ducha svatého jejím Synem. To vše ukazuje na její zásadní místo vedle Ježíše. Je tedy skutečně matkou milosrdenství, když uvážíme zásadní premisu, že Bůh je láska a láska je milosrdná.¹⁵⁴

Je svrchovaným rozhodnutím Boží moci, že právě Marie se stala vyvolenou přivést na svět Božího syna. Toto Boží rozhodnutí je překvapující a paradoxní.¹⁵⁵ Marie jej ve skromnosti a se vši pokorou přijímá (Lk 1,38).

Marie přijímá svůj úděl a vroucně se modlí,¹⁵⁶ její duch jásá a vyzdvihuje Boží milosrdenství, které Bůh projevuje lidem. Marie oslavuje Boží milosrdenství, které pyšné ztrestá a ponížené pozvedne z prachu a nasytí hladové. Marie je v této modlitbě personifikací Izraele, vůči kterému činí Bůh akty milosrdenství.¹⁵⁷

V modlitbě Maria upomíná na naplnění Božích příslibů, které se nyní projevují jako milosrdenství k Izraeli, tehdy daných Hospodínem praotci Abrahámovi.¹⁵⁸

Nyní dochází ke splnění příslibů, naplňuje se Boží milosrdenství. Mariino mateřství je mimořádné, je mateřstvím nad všechny jiné, když Marie je matkou Mesiáše, ve kterém národy naleznou požehnání a milosrdenství.¹⁵⁹

¹⁵³ Titul přijat na Efezkém koncilu roku 431 n. l. jako církevní dogma, řecky θεοτόκος.

¹⁵⁴ Srov. CANTALAMESSA, Raniero. *Maria, zrcadlo církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995, s. 76–77.

¹⁵⁵ Marie neměla žádné exkluzivní postavení v tehdejší společnosti, zdánlivě tak nedisponovala správnými hodnotami, byla mladá, bez muže, bez dítěte, byla sociálně chudá.

¹⁵⁶ Lk 1,46–55.

¹⁵⁷ Srov. JOHNSON, Luke, Timothy. *Evangelium podle Lukáše*, s. 62–65.

¹⁵⁸ Srov. JOHNSON, *Evangelium podle Lukáše*, s. 63.

¹⁵⁹ Srov. MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 81–82.

Maria blahoslavená je představitelkou víry, naděje a lásky, je zosobněním ctností, ustupuje před tím, který shlédl na její poníženost, aby se sklonil nad ní v jejím ponížení (v. 48). Maria anoncuje Boží milosrdenství, oslavuje jeho milosrdenství a věrnost, jásá v něm samém. Její univerzální úloha spočívá v tom, že nás přivádí k Pánovi samému. Maria se kloní k Bohu a vzdává mu čest. (Lk 1,46– 55).

K významu Panny Marie také náleží řada symbolů, které podtrhují její univerzální význam. Maria je archou úmluvy, Maria je bránou nebes, Maria je trůn Šalomounův, Maria jako město Boží, příbytek Moudrosti, zázračné stvoření. Marie je zrcadlem církve, která nachází pro svoji činnost v ní svůj vzor v její tichosti, pokoře, poníženosti, která je protikladem nabubřelé pýchy.¹⁶⁰

K dovršení významu Marie jako matky Boží, k podtrhnutí její univerzality, ke zdůraznění její role v dějinách spásy je zásadní skutečnost, že je matkou Bohorodičkou, že je matkou Mesiáše, který přinese dobrou zprávu pro věřící lid, který bude ve víře, naději a lásce očekávat jeho slitovnou a dobrotivou náklonnost.¹⁶¹ Bůh bude vůči svému lidu jednat milostivě a spásně. Maria ve svém chvalozpěvu tyto Boží atributy předjímá plna důvěry a pokory. Maria, ač byla Matkou Boží, ač byla blízko Bohu, byla poslušna Boha, žila skrytě, byla služebnicí Páně, byla tichého a pokorného srdce.¹⁶² Všechny tyto atributy Marie jsou zrcadlem při aplikaci milosrdného jednání. Panna Maria je vlivným přímluvcem, má přímluvnou moc. Maria uvěřila, sklonila se před Boží vůlí a stala se prostřednicí všech milostí, která se u Ježíše přimlouvá.

Maria je z vůle Boha Otce matkou Boha Syna, kterého Otec miluje a dává mu všechnu moc (Jan 3,35–36). Marie po všechny věky bude očekávat, že se ukáže Boží milost, která přinese spásu všem lidem (Tit 2,11). Z těchto důvodů Panně Marii náleží mimořádné místo v plánu spásy, je mimořádnou postavou, která se připomíná v životě církve a věřícího, má velmi významné místo v liturgii a na Marii upomínají i texty magisteria.

„Nyní je třeba upírat zrak k matce milosrdenství. Něha jejího pohledu ať nás v tomto Svatém roce provází, abychom všichni znovu objevili radost Boží něhy. Nikdo nepoznal hloubku tajemství Boha, který se stal člověkem tak, jako Maria. Všechno je v jejím životě utvořeno přítomností milosrdenství učiněného tělem. Matka Ukřižovaného a Vzkříšeného

¹⁶⁰ LUBAC, Henri, De. *Meditace o církvi*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, s. 148-149.

¹⁶¹ srov. MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 80.

¹⁶² srov. CANTALAMESSA, Raniero. *Maria, zrcadlo církve*, s. 138-139.

vstoupila do svatyně božského milosrdenství, protože se niterně podílela na tajemství Jeho lásky. “¹⁶³ Matka Boží pod vlivem Ducha svatého svou modlitbou zahájila proces hlásání radostné zprávy, je hvězdou evangelizace pro všechny věky a doby, těžké i nadějně.¹⁶⁴

O úctě, jíž se těšila Matka Boží, nám dosvědčují zejména verše v Lukášově evangeliu. Odkaz na Marii lze spatřit i v 11. kapitole Lukášova evangelia, kde se hovoří o blahoslaveném životě té ženy, která ho nosila a kojila (v. 27). Ve spojení s letničními událostmi se hovoří o matce Ježíšově, která se spolu s učedníky modlí ve společenství očekávající dar Ducha svatého (Sk 1,12–14). Přítomnost Ježíšovy matky se zaznamenává také na dvou místech Janova evangelia, která souvisejí s jeho veřejným vystupováním. Ježíšova matka vystupuje v perikopě o svatbě v Káně (Jan 2,1–12) a je přítomna při martyriu jejího syna na kříži (Jan 19,25–27). Matka se v Káně objevuje jako při počátku, počátku Ježíšových znamení a poté pod křížem, kde její Syn skoná, tedy na konci. V obou případech, na obou místech, je uváděna jako Ježíšova matka.¹⁶⁵

Význam Matky Boží symbolizuje fakt, že je osobně přítomna u událostí, které představují uzavření svatební smlouvy, totiž Nové smlouvy s Božím lidem, která se dovrší Ježíšovou hodinou na kříži, a právě u těchto událostí je, podle Janova evangelia, Ježíšova matka, matka milosrdenství. Všechno v životě Marie je tvořeno přítomností Božího milosrdenství, které se stalo tělem (Jan 1,14). Marie ve svém srdci střežila Boží milosrdenství.¹⁶⁶ Boží moc a svatost se vůči lidem projevuje v tomto světě milosrdenstvím, Bůh bude milosrdenství štědře rozdávat všem lidským pokolením (Lk 1,50). Význam Panny Marie tkví v tom, že v ní se uskutečnil jedinečný Boží mocný čin. Těžištěm Mariiny modlitby Magnificat je chvála Božího milosrdenství.¹⁶⁷ Z tohoto hlediska bylo nezbytné její roli v této práci zmínit.

¹⁶³ Srov. PAPEŽ FRANTIŠEK. Bula Misericordiae Vultus k mimořádnému roku Božího milosrdenství. Řím: 2015, čl. 24.

¹⁶⁴ Srov. PAVEL VI. Evangelii nuntiandi. Apoštolská exhortace o hlásání evangelia z 8. 12. 1978. Praha: Zvon, 1996.

¹⁶⁵ Srov. ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*, s. 112.

¹⁶⁶ Srov. BROŽ, Jaroslav. *Velebí má duše Hospodina. Modleme se s Marií*. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2009, s. 10–11.

¹⁶⁷ Srov. BROŽ, s. 38.

6 Milosrdenství jako teologická kategorie v současném církevním diskurzu – stručná charakteristika důležitých církevních dokumentů poslední doby

Tato část práce má za úkol zmapovat důležité magisteriální dokumenty, které byly v průběhu pontifikátů Jana Pavla II., Benedikta XVI., Františka ke studovanému tématu vydány.

JAN PAVEL II.

Stěžejním dokumentem, který se věnuje tématu milosrdenství během pontifikátu Jana Pavla II., je encyklika *Dives in misericordia*.¹⁶⁸

V překladu je název této encykliky Bohatý v milosrdenství. V dokumentu jde o zkoumání role milosrdenství, a to jak Božího milosrdenství, tak z hlediska potřeb lidského milosrdenství. Pro papeže byl klíčovým inspiračním zdrojem příběh Faustyny Kowalské.¹⁶⁹ Celý dokument je uvozen pojednáním o zjevení nekonečně milosrdného Boha Ježíšem Kristem. Kristus v sobě zjevil lásku Otce. Lidé objevují v Kristu tvář Otce, Otce milosrdenství a Boha útěchy.¹⁷⁰ Bůh se v Kristu a skrze Krista jedinečným způsobem projevuje ve svém milosrdenství. V Kristu zjevená pravda o Bohu ukazuje na skutečnost, že Bůh je na blízku člověku, když trpí a je ohrožena jeho důstojnost a podstata bytí.¹⁷¹ Dnešní člověk i svět naléhavě potřebují milosrdenství, potřebují milosrdenství v opozici k neosobnímu technologicky řízenému panství nad světem a potřebují ho i ti, kdo si to neuvědomují.

Papež hovoří dále o důležitosti pochopení vztahu mezi milosrdenstvím a láskou, správné chápání obou výrazů je klíčem k vlastní skutečnosti milosrdenství. Kristus, když zjevoval Boží lásku, měl na paměti, aby se lidé ve vztazích mezi sebou řídili láskou (Mt 22,38).

Papež se dále v dokumentu věnuje historickému pozadí vývoje pojmu milosrdenství, a to ve Starém zákoně. Zde šlo o vztah Boha a vyvoleného národa. Hospodin miloval svůj

¹⁶⁸ Jan Pavel II. *Dives in misericordia. O Božím milosrdenství*. Encyklika ze dne 30. 12. 1980. Praha: Zvon, 1996.

¹⁶⁹ Významná polská představitelka katolické mystiky – apoštolka Božího milosrdenství (1905–1938).

¹⁷⁰ DM 1.

¹⁷¹ DM 2.

lid láskou podobnou snoubenecké, dochází k zasnoubení spravedlnosti, práva, milosrdenství (Oz 6,22).

Milosrdenství v učení proroků je zvláštní síla lásky, která je větší než hřích a nevěrnost vyvolaného národa. Bůh bere svůj lid opakovaně na milost, slitovává se (Jer 31,20).¹⁷²

V *Dives in misericordia* papež představuje podobenství o marnotratném synu (Lk 15,11–32) jako analogii Božího milosrdenství k člověku. Láska je milosrdenstvím, pokud překračuje normu spravedlnosti, která je za často velmi úzce pojatá a přísná. Přijetím ztraceného, chybného syna je zachráněno samo jeho lidství. Láska k synovi předurčila otce, aby se staral o lidskou důstojnost, synovu důstojnost, odtud tedy zvláštní důraz na důstojnost člověka.¹⁷³ Nalézá se zde motiv radosti z nalezeného (Lk 15,3–6; Lk 15,8n). Milosrdenství je zde v uvedeném kontextu podobenství o ztraceném synovi chápáno jako silné potvrzení lásky, která přemáhá zlo dobrem (Řím 12,21).¹⁷⁴

Důležitou dimenzi milosrdenství lze spatřovat na kříži a ve zmrtvýchvstání. Uvěřit v ukřižovaného Krista znamená uvidět Otce, a tedy uvěřit, že ve světě existuje láska, která je druhým jménem milosrdenství.¹⁷⁵ Svatý otec poukazuje v této encyklice na význam Marie jako matky ukřižovaného. Bohorodiče, která zakusila zvláštním způsobem milosrdenství.¹⁷⁶ Maria přibližuje synovu lásku lidem, kterou jim přišel zjevit (Lk 4,18).

V další části se hovoří o eklesiologické rovině realizace Božího milosrdenství, tedy o poslání církve, která milosrdenství hlásá, vyznává, uskutečňuje, dovolává se jej s vědomím prosby o Boží milosrdenství pro celý lidský rod. Církev, která hlásá Boží milosrdenství od pokolení do pokolení.¹⁷⁷

BENEDIKT XVI.

Deus caritas est

Papež Benedikt XVI. promýšlel vztah mezi Ježíšem a Bohem Otcem. Ježíš zpřítomňuje tajemství Božího království, jedná vždy a cele jako Syn věčného Otce.¹⁷⁸ Otázka zprostředkování Božího milosrdenství Ježíšem je předmětem této práce, a proto

¹⁷² DM 4.

¹⁷³ DM 6.

¹⁷⁴ DM 6.

¹⁷⁵ DM 7.

¹⁷⁶ JAN PAVEL II. *Redemptoris Mater*. O Blahoslavené Panně Marii v životě putující církve. Encyklika ze dne 25. 3. 1987. Praha: Zvon, 1995.

¹⁷⁷ DM 13–15.

¹⁷⁸ Srov. FRÝVALDSKÝ, Pavel. *Hledání Boží tváře. Ježíš Nazaretský v pohledu Josepha Ratzingera – Benedikta XVI.* Brno: Barrister & Prinsipial, 2020, s. 136.

je do pojednávaných magisteriálních dokumentů zařazena encyklika Benedikta XVI. *Deus caritas est* – Bůh je láska.¹⁷⁹ Láska je milosrdenství, milosrdenství je láskou.¹⁸⁰

„*Bůh je láska; kdo zůstává v lásce, zůstává v Bohu a Bůh zůstává v něm.*“ (1 Jan 4,16)

V předmětném dokumentu se papež zabývá pojmy *erós*, *agapé* a *logos*. *Agapé* je odpouštějící láskou, vášnivou láskou Boha k jeho lidu, *agapická* láska je sestupující, povznášející, *erós* je láskou, kdy hrozí degradace na pouhý sex. Svatý otec problematiku forem lásky rozebírá na podkladě filosofické tradice, kdy *erós* byl láskou bažící, *amor concupiscentiae*. Papež dochází ke zjištění, že obě formy lásky nelze oddělit, že *erós* je očištěn *agapickou* láskou. *Eros* a *agapé* jsou tak rozlišenou částí jediné lásky, která dává i dostává, a zároveň nelze lásku jen dávat, ale též jen být láskou obdarován. Pojmem *logos* se pak rozumí vtělené Slovo, Ježíš Kristus. *Logos* se stává eucharistickou láskou.

Papež tak představením pojmů *erós*, *agapé*, *logos*, *filia* ozřejmuje pravou podstatu Boží lásky, kdy Ježíš je ztělesněním této lásky. Sám Bůh v Ježíši Kristu stojí za ztracenou ovci, trpícím a ztraceným lidstvem.¹⁸¹ Pramenem věčné lásky je Kristus (Jan 19,34).

Ochota projevovat lásku, jít vstříc bližnímu činí člověka vnímavým vůči Bohu, z toho plyne nerozlučitelnost lásky k Bohu a bližnímu. Jedno bez druhého nefunguje, vztah je komplementární.¹⁸²

Dále v textu se papež zabývá pojmem diakonie, kdy církev se projevuje jako společenství lásky a *koinonie*. Toto společenství pak realizuje diakonii – službu lásky. Papež rozvíjí vztah mezi spravedlností a láskou, není žádné spravedlivé uspořádání, jež by činilo službu lásky zbytečnou. I ta nejvíce spravedlivá společnost bude službu lásky potřebovat, vždy bude někdo osamělý, v hmotné nouzi, a pak se ujímá role pomoc ve smyslu lásky k bližnímu.¹⁸³

Papež uzavírá dokument výzvou, imperativem žít lásku a nechat tímto vstoupit Boha do světa. Přes všechny zmatky křesťané věří v dobrotu a lásku Boha k lidem (Tit 3,4).¹⁸⁴

Caritas in veritate¹⁸⁵

¹⁷⁹ BENEDIKT XVI. *Deus caritas est. Bůh je láska*. Encyklika ze dne 25. prosince 2005. Praha: Paulínky, 2006.

¹⁸⁰ Řecky psáno: ho theos agapé estin.

¹⁸¹ DCH 12.

¹⁸² DCH 18.

¹⁸³ DCH 28.

¹⁸⁴ DCH 38–39.

¹⁸⁵ BENEDIKT XVI. *Caritas in veritate*. Encyklika o integrálním rozvoji člověka v lásce a pravdě ze dne 29. června 2009.

Inspirací pro název této encykliky se Svatému otci stal sám Ježíš Kristus, který lásku v pravdě dosvědčil svým pozemským životem, smrtí a vzkříšením.

Kristus sám je pravda (Jan 14,6).¹⁸⁶

Tato encyklika akcentuje nutnost člověka dnešní doby obracet se s důvěrou na Boží pomoc při řešení palčivých problémů doby. Autentický rozvoj vychází z lásky k pravdě. Tou pravdou a láskou je Pán Ježíš Kristus. Jestliže je člověk disponován pro Boha, tak ho to otevírá disponibilitě pro bližní, aby život byl prožit v solidaritě a radosti.

Důležité kategorie nezištnosti a milosrdenství ve společenství, lidská obec se neřídí jen pozitivistickými kategoriemi právo, povinnosti. Láska přesahuje spravedlnost.¹⁸⁷

Tato Benediktova encyklika se sice věnuje rozvoji a globalizaci, patří do korpusu sociálních encyklik, ale rozvoj nazírá pohledem lásky v pravdě, jejímž zdrojem je Bůh. Encyklika ozřejmuje správné postoje v duchu zásad solidarity, v duchu zásad tvorby pokoje (srov. Mt 5,9). Překotný rozvoj musí být korigován hlediskem spravedlnosti a milosrdenství. Je nezbytné využít potenciálu lásky, která přemůže zlo dobrem.¹⁸⁸

Encykliky poukazují na naprostou nezbytnost zakotvení v Boží lásce, jen tak lze dosáhnout opravdu lidského rozvoje. Tohoto lidského rozvoje lze dosáhnout při vzájemném respektu, při vzájemných projevech lásky, při konání dobra.

PAPEŽ FRANTIŠEK

Misericordiae Vultus¹⁸⁹

Papež František ve třetím roce svého pontifikátu vydává bulu, která vyhláší mimořádný rok milosrdenství. V této bule se tématu obsírně věnuje.

Hned v úvodu je předloženo, že Ježíš Kristus je tvář Otcova milosrdenství. Skrze něj je přístup k Otci, skrze něho existuje přístup k Otci, jsme tak členy Boží rodiny, syny Božími jsme natolik, nakolik jsme sjednoceni s pravým Synem.¹⁹⁰ Milosrdenství je základní zákon, který je uchováván v srdci člověka hledícího na druhého jako na bratra.

Papež uvádí několik veršů ze synoptických evangelií, které mají poukazovat na milosrdnou tvář Ježíšovu: sílu soucitné lásky při uzdravování nemocných (Mt 14,14), sycení zástupů chleby a rybami (Mt 15,37), vzkříšení syna vdovy (Lk 7,15). Křesťané

¹⁸⁶ CV 1.

¹⁸⁷ CV 6.

¹⁸⁸ CV 9.

¹⁸⁹ PAPEŽ FRANTIŠEK. *Misericordiae Vultus*. Bula vyhláší mimořádný Svatý rok milosrdenství ze dne 11. dubna 2015.

¹⁹⁰ Srov. ŠPIDLÍK, Tomáš. *Svatý rok milosrdenství*, s. 10.

jsou povoláni žít milosrdenství po vzoru Ježíšových podobenství, která jsou velmi inspirativní.

Papež připomíná encykliku *Dives in misericordia*, která poprvé téma milosrdenství pevně uchopilo, milosrdenství v dnešním světě je nutné intenzivně zvěstovat.

Papež věnuje pozornost vztahu spravedlnost–milosrdenství, kde uvádí, že nejsou v rozporu, že jsou to dvě dimenze jedné skutečnosti. Spravedlnost sama nestačí, Bůh ji přesahuje milosrdenstvím a odpuštěním, spravedlivý trest není účelem, ale začátkem v procesu odpuštění.¹⁹¹

Papež uvádí v dokumentu význam Marie, matky milosrdenství a vyzdvihuje apoštolku milosrdenství Faustynu Kowalskou, která pronikla do hlubin božského milosrdenství.¹⁹²

Na závěr papež vyhláší, že církve prožívá naléhavost zvěstování Božího milosrdenství, církve má neúnavně nabízet odpuštění, oporu, pomoc a lásku.¹⁹³ Církve je domem Božím, do nějž nás Bůh přijímá, aby odpustil naše hříchy.¹⁹⁴

„A také proto jsou utlačovaní předmětem přednostní lásky církve, která od počátku nevěrnosti mnoha svých členů nepřestávala usilovat o to, aby jim ulehčila, aby je bránila a osvobodila. Dělal to nesčetnými dobročinnými díly, která budou vždy a všude nezbytná.“¹⁹⁵

Misericordia et misera¹⁹⁶

V dokumentu na závěr svatého roku milosrdenství papež úvodem analyzuje perikopu o Ježíšovi a hříšníci, která se nakonec stala i úvodním názvem celého listu (Jan 8,1–11).

V dalších článcích se papež věnuje katalogu skutků milosrdenství, hovoří o nezbytnosti kultury milosrdenství a o jeho sociálním charakteru. Papež hovoří o času milosrdenství, kdy chudí pocítí ohleduplnost. Je čas milosrdenství, kdy hříšník se obrací s důvěrou v Boží spravedlnost. Je čas milosrdenství projeveného vůči sociálně vyloučeným. Je čas milosrdenství, kdy slabí a bezbranní pocítí útěchu od bratří a sester. Papež akcentuje nezbytnost činit skutky tělesného a duševního milosrdenství. Milosrdenství má svou sociální funkci a je provázáno se solidaritou. Milosrdenství

¹⁹¹ *Misericordiae Vultus*, čl. 21.

¹⁹² *Misericordiae Vultus*, čl. 24.

¹⁹³ *Misericordiae Vultus*, čl. 25.

¹⁹⁴ Srov. LUBAC, Henri, *De. Meditace o církvi*, s. 25.

¹⁹⁵ Srov. *Katechismus katolické církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, čl. 2448, s. 595.

¹⁹⁶ PAPEŽ FRANTIŠEK. Apoštolský list Svatého otce Františka k závěru mimořádného Svatého roku milosrdenství ze dne 20. listopadu 2016.

obnovuje důstojnost člověka, uzavírá papež na závěr dokumentu k ukončení roku milosrdenství.

Shrnutí

Texty magisteria věnované pojmu milosrdenství ukazují na skutečnost, že poslední tři papežové tématu věnují obšírnou pozornost. Papež Jan Pavel II. téma milosrdenství vnesl opět do zorného úhlu pohledu církve, poprvé téma projednal ve speciální encyklice. Téma milosrdenství systematizoval a vyzdvihl úlohu Matky Boží jako matky Božího milosrdenství. Další papežové pak tuto encykliku vždy při rozvíjení tématu zmínili. Papež Benedikt XVI. téma milosrdenství rozvinul v kontextu pravdy a lásky, jen s těmito atributy lze budovat spravedlivější společenské struktury. Papež František téma milosrdenství považoval za tak vysoce důležité, že ustanovil mimořádný rok milosrdenství. V závěru pak František vyhlásil, že je nyní čas na milosrdenství.

7 Váha milosrdenství v hodnotovém systému dnešní doby

Dnešní doba a svět zřetelně ukazují, že nedostatek, deficit milosrdenství mezi lidmi má své fatální důsledky. Zdá se evidentní, že lidé se rozhodli takřkajíc žít bez Boha a jeho etických nároků.

Tento nihilismus má tendenci rozkládat společenství a mezilidské vztahy zevnitř. Pokud neexistuje pevný bod, těžiště, brzy nastupuje zástupná moc, která jen prohlubuje ztrátu lidské důstojnosti, kdy nastupují falešní bohové typu ničím nespoutaného konzumerismu (srov. Ex 32,1–6). Překonání dnešních problémů opětovným příklonem k Boží moudrosti, spravedlnosti a lásce je cestou do budoucnosti.

Imperativem pro každého křesťana by mělo být jednání založené na budování společenských, kulturních, hospodářských a politických struktur, kde se bude realizovat milosrdná láska, kde budou potlačovány egoismy nejrůznějšího typu, kde si budou lidé odpouštět a kde budou nalézat spravedlnost.

Milosrdenství hraje důležitou roli při utváření mezilidských vztahů, milosrdná láska je nutností ve vztazích v rodinách, v manželství, ve výchově. Hluboký deficit této lásky má za důsledek degradaci rodin, ztrátu lidské důstojnosti, nárůst pocitů bezprizornosti a zmaru. Společnost, která postrádá společné dobro, se stává nelidskou, člověk v ní ztrácí důstojnost a lidskou integritu.

Váhu a roli milosrdenství je nutné rozvíjet také ve smyslu odpuštění, které je podmínkou smíření mezi Bohem a lidmi a ve vzájemných interakcích mezi lidmi. Svět bez odpuštění je nelidským, je místem chladného a bezohledného kalkulu, kdy vítězí útisk a ustavičný boj.¹⁹⁷

Pro rozšiřování váhy milosrdenství je morálním imperativem konat skutky tělesného i duchovního milosrdenství, které vrací lidskou důstojnost. Rozvíjení kultury milosrdenství je jako hořčičné zrno, které vyrostě ve strom, který bude nést hojné plody (srov. Lk 13,19).

Jaká bude váha milosrdenství v dnešním překotně se vyvíjecím světě, jakou odezvu naleznou principy milosrdenství, to bude záležet ve velké míře na vědomí křesťanů, ale také na dialogu s lidmi jiných vyznání nebo bez vyznání v plodné ekumenické spolupráci,

¹⁹⁷ DM 14.

kdy existuje společné pouto lásky.¹⁹⁸ Pro prosazování hodnot založených na společenství lásky a milosrdenství je nutný dialog mezi všemi lidmi ve službě lidské rodině, která je povolána v Ježíši Kristu do rodiny Božích dětí.¹⁹⁹ Všichni jsou povoláni k rozvíjení otevřeného, dialogického a solidárního vztahu ke světu.

¹⁹⁸ Srov. *Gaudium et spes*. Patorální konstituce o církvi v dnešním světě. Dokumenty druhého vatikánského koncilu. Praha: Zvon, 1995.

¹⁹⁹ GS 92.

Závěr

V pojednané práci jsem se pokusil identifikovat místa v novozákonních knihách, kde se nachází klíčový výraz, se kterým tato práce operuje. S pomocí odborné literatury jsem načrtl několik relevantních perikop a provedl jejich rozbor. Poukázal jsem na klíčovou vlastnost, dle které je Bůh poznáván – tou je právě milosrdenství. V pojednaných perikopách a verších se pojem milosrdenství, milosrdné lásky prolíná s pojmem soucit, láska k bližnímu, slitování, lítost. Nelze od sebe oddělit pojem láska a milosrdenství. Stejně tak je vztah mezi Božím milosrdenstvím a Boží spravedlností. Samotný pojem milosrdenství v Novém zákoně nabývá kvalitativně jiných konotací ve srovnání s milosrdenstvím ve Starém zákoně. Ve Starém zákoně se jedná hlavně o popis vztahu Boha a vyvoleného národa, o schéma věrnosti a lásky definované smlouvou. V Novém zákoně téma milosrdenství rezonuje v postavě a jednání Božího syna Ježíše Krista. Kristus nepopírá nic ze Starého zákona, přišel na svět, aby se realizovalo to, co je psáno v Zákoně a v Prorocích. Ve své osobě pak přináší zvěst milosrdenství, že skrze něho dojdou lidé Božího milosrdenství, že uvidí Boží slávu a pravdu. Rozborem jednotlivých perikop, jejich smyslu, bylo doložit Boží milosrdenství a jeho činné působení. Záměrem bylo předložit čtenáři, že Bůh není lhostejný k osudům lidí, že Bůh není netečný k utrpení. Bylo představeno na jednotlivých perikopách, že Bůh v osobě svého Syna se sklání k potřebám člověka v úkonu vtělení, kdy Bůh natolik miloval svět, člověka stvořeného k jeho obrazu, že posílá svého Syna, aby svět spasil, aby člověku nabídl milostiplnou náruč, aby zvěstoval Boží milosrdenství. Boží Syn natolik projevoval lásku k lidem, ke kterým byl poslán, že vzal na sebe lidské hříchy a obětoval se na kříži. Kristův kříž je vrcholným znamením lásky, která se obětuje.

V analyzovaných verších se opakovaně poukazuje na nezbytnost konání skutků milosrdenství a bliženecké lásky mezi lidmi. Pokud se tak nestane, může to mít dopady v rovině osobní spásy člověka. To vše v kontextu úvahy, že základním identifikačním znakem, základní charakteristikou jednání křesťana, je projevovat úkony milosrdenství v nejrůznějších životních situacích. Vztah lásky otce a syna je příkladem láskyplného vztahu pro lidi. Jestliže Bůh ve své neomezené svrchovanosti žádá, aby si lidé projevovali milosrdenství, tak je nezbytné, aby lidé na tuto výzvu adekvátně reagovali. Jedinou možnou adekvátní reakcí je konat skutky bliženecké lásky, konat skutky s ohledem na potřeby bližního, nepodléhat lhostejnosti, nepropadat sebestřednému egoismu, jít vstříc ubohému, ztracenému. Neodsuzovat apriorně hříšníky, nabídnout pomoc nemocnému,

slabému, neuzavírat se do izolace vlastního bohatství. Jedním z cílů práce bylo ukázat na biblických verších, že biblické výpovědi o milosrdenství nabízejí cestu, orientaci, jak přetvořit tento svět.

V řadě pojednaných perikop se člověku představuje Boží milosrdenství, které jde až na periferie. Ujímá se s otcovskou náručí zbloudilých, ujímá se těch, co sešli ze správné cesty. Boží náklonnost otevírá lidem novou životní perspektivu, odmítá likvidační mentalitu, kdy všechno slabé, ubohé, nemocné je ostrakizováno a odsouzeno ke zkáze.

V řadě veršů bylo pojednáno o Boží spravedlnosti, která předchází ve spravedlnost lidskou. Boží spravedlnost je v souladu s milosrdenstvím. Tyto veličiny si neodporují, jsou k sobě komplementární.

V jednotlivých kapitolách bylo představeno, jaká zásadní spojitost existuje mezi ústředním pojmem milosrdenství a pojmy jako láska, odpuštění, smilování, spravedlnost. Jako spojnice mezi úseky práce se ukázala být skutečnost, že milosrdenství je zásadní Boží vlastností, že v osobě Ježíše Krista nalézá milosrdenství svůj výraz a zprostředkování směrem k člověku. Člověk skrze Krista je příjemcem Božího milosrdenství.

Stručně také byla představena role a význam matky Boží, kde se podtrhuje její role matky Božího milosrdenství, neboť z jejího lůna vzešel zprostředkovatel milosrdné Boží tváře

V další části práce, která není vysloveně biblickou, ale vychází z biblické exegeze, je popis dokumentů, které byly za pontifikátu posledních tří papežů vydány. Jestliže v exegetické části bylo poukázáno na milosrdenství Boží, tak v textech papežského úřadu se demonstruje významnost milosrdenství a jeho aplikace v praktickém životě.

Jedním z cílů této práce bylo ukázat na vybraných dokumentech, jež vydalo magisterium k této věci, co toto téma pro papežský úřad znamená. Pokud v minulosti toto téma nebylo zřetelné, tak nyní prostřednictvím oněch pojednaných dokumentů nabralo na zřetelnosti a aktuálnosti.

Před samotným závěrem pak následuje krátké zhodnocení váhy milosrdenství v dnešním světě, který se kromě pozitivních výdobytků globalizace musí potýkat s celou škálou problémů. Zdůrazněna je role každého křesťana při aplikaci prvků milosrdenství v konkrétním životě a plodná a nepředpojatá spolupráce s lidmi mimo náboženský horizont, horizont víry.

Tato práce má za cíl ukázat, jak Nový zákon a církevní dokumenty toto téma zpracovávají, jak o něm pojednávají. V dnešní době se hojně nalézají místa na světě, kde

absence lásky, soucitu, odpuštění vede k nesmírným morálním devastacím. Svět je svědkem útisku řady lidí, na které není nahlíženo jako na bližní. Ve světě dochází k neúměrnému spotřebovávání zdrojů, čímž dochází k nemilosrdnému ničení prostoru pro život řady lidí. Člověk je na řadě míst vystaven útisku, je mu odepírána lidská důstojnost. Roste apatie, nezájem o osud lidí na okraji, přehlížení jsou chudí, nemocní. Řada lidí má mentalitu oněch představitelů, kteří nepomohli ležícímu na okraji. Probíhající rozpad rodin jako základní společenské entity má za následek rozvrat v mezilidských vztazích.

Dnešní doba klade před člověka celou řadu výzev. Tato práce předkládá ústřední tezi, že milosrdenství je imperativem pro jednání křesťana, že bez milosrdenství nebude tento svět dobrým místem pro život, že bez soucitu a milosrdné lásky nebude naplněn smysl života. Autor je přesvědčen, že vytěsnění pojmu milosrdenství souvisí s celkovou erozí hodnot, s přijetím kultury hédonismu, materialismu a konzumerismu. V takové kultuře zaměřené na pouhý individualismus a sobectví nemůže být Bůh a jeho atributy populární.

Nový zákon a Boží milosrdenství v něm obsažené dává lidstvu návod, aby život byl prodchnut étosem milosrdenství.

Tato práce si ve svém úvodu vytkla za cíl představit milosrdenství jako základní charakteristický znak v jednání křesťana, a to metodou identifikace pojmu v evangelijních textech, textech magisteria, a podtrhnout aktuálnost pro dnešní turbulentní dobu.

Křesťan, člověk, tak může vyvodit z milosrdenství a konkrétních výpovědí o něm nejen inspiraci, inspirační zdroj, ale především také imperativ ve svém konkrétním životě. Novozákonní perspektiva milosrdenství představuje výzvu k zaujetí takového postoje, jaký projevil milosrdný otec při návratu ztraceného syna, jaký projevil milosrdný Samařan v péči o pocestného, postoje odpuštění, soucitu, slitování a milosrdenství.

„Hladověl jsem, a nedali jste mi jíst, žíznil jsem, a nedali jste mi pít, byl jsem na cestách, a neujali jste se mne, byl jsem nahý, a neoblékli jste mě, byl jsem nemocen a ve vězení, a nenavštívili jste mě. Tehdy odpovědí i oni: Pane, kdy jsme tě viděli hladového, žíznivého, pocestného, nahého, nemocného nebo ve vězení, a neposloužili jsme ti? On jim odpoví: Amen, pravím vám, cokoli jste neučinili jednomu z těchto nepatrných, ani mně jste neučinili. A půjdou do věčných muk, ale spravedliví do věčného života.“ (Mt 25,42–46)

Seznam použitých zkratk

Mt	Evangelium podle Matouše
Mk	Evangelium podle Marka
Lk	Evangelium podle Lukáše
Jan	Evangelium podle Jana
Sk	Skutky apoštolů
Řím	List svatého apoštola Pavla Římanům
1 Kor	První list svatého apoštola Pavla Korint'anům
2 Kor	Druhý list svatého apoštola Pavla Korint'anům
Gal	List svatého apoštola Pavla Galat'anům
Ef	List svatého apoštola Pavla Efesanům
Flp	List svatého apoštola Pavla Filipanům
Kol	List svatého apoštola Pavla Kolosanům
1 Tim	1. list svatého apoštola Pavla Timotejovi
2 Tim	2. list svatého apoštola Pavla Timotejovi
Tit	List svatého apoštola Pavla Titovi
Flm	List svatého apoštola Pavla Filemonovi
Jak	List svatého apoštola Jakuba
1 Jan	První list svatého apoštola Jana
Žid	List Židům
1 Sol	První list svatého apoštola Pavla Soluňanům
1 Jan	První list svatého apoštola Jana
Zj	Kniha Zjevení svatého apoštola Jana
Lv	3. kniha Mojžíšova
Nu	4. kniha Mojžíšova
Dt	5. kniha Mojžíšova
Ž	Kniha Žalmů
1 Sam	1. kniha Samuelova
Př	Kniha Přísloví
Iz	Kniha proroka Izaiáše

Jer	Kniha proroka Jeremiáše
Ez	Kniha proroka Ezdráše
Oz	Kniha proroka Ozeáše
Zach	Kniha proroka Zachariáše
KKC	Kompendium katolíckej cirkve
CV	Caritas in Veritate
DM	Dives in Misericordia
DCH	Deus caritas est
RM	Redemptoris Mater

Seznam použité literatury

PRAMENY

BIBLE. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Český ekumenický překlad. Praha: Česká biblická společnost, 2008.

CARITAS IN VERITATE. Encyklika Benedikta XVI. O integrálním rozvoji člověka v lásce a pravdě ze dne 29. 6. 2009 (CV).

DIVES IN MISERICORDIA. Encyklika Jana Pavla II. o Božím milosrdenství ze dne 30. 12. 1980 (DM).

DEUS CHARITAS EST. Bůh je láska. Encyklika Benedikta XVI. ze dne 25. 12. 2005 (DCH).

EVANGELII NUNTIANDI. Apoštolská exhortace papeže Pavla VI. O hlásání evangelia ze dne 8. 12. 1978.

GAUDIUM ET SPES. Pastorální konstituce papeže Pavla VI. o církvi v dnešním světě ze dne 7. 12. 1965 (GS).

KATECHISMUS KATOLICKÉ CÍRKVE. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.

MISERICORDIAE VULTUS. Bula papeže Františka vyhláující mimořádný Svatý rok milosrdenství ze dne 11. 4. 2015.

MISERICORDIA ET MISERA. Apoštolský list papeže Františka k závěru mimořádného svatého roku milosrdenství ze dne 20. 11. 2016.

DIVES IN MISERICORDIA. Encyklika Jana Pavla II. o Božím milosrdenství ze dne 30. 12. 1980 (DM).

REDEMPTORIS MATER. Encyklika Jana Pavla II. o blahoslavené panně Marii v životě putující církve ze dne 25. 3. 1987 (RM).

SEKUNDÁRNÍ LITERATURA

ALLMEN, Jean Jacques. *Biblický slovník*. Praha: Kalich, 1991.

BARTOŇ, Josef. *Úvod do novozákonní řečtiny*. Praha: Nakladatelství KLP, 2009.

BENEŠ, Jiří. *Rozhovory nad Biblií*. Praha: Vyšehrad, 2020.

BENSON, Robert Hugh. *Přátelství s Kristem*. Brno: Axis, 2018.

BROŽ, Jaroslav. *Velebí má duše Hospodina. Modleme se s Marií*. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2009.

- CANTALAMESSA, Raniero. *Maria, zrcadlo církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995.
- CANTALAMESSA, Raniero. *Erós a agapé*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2014.
- DOUGLAS, D. J. – KOLEKTIV AUTORŮ. *Nový biblický slovník*. Praha: Návrat domů, 1996.
- FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Lukáše*. Praha: Paulínky, 2011.
- FLOSSMANN, Karel. *Moudrost ve Starém zákoně*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1989.
- FRÝVALDSKÝ, Pavel. *Hledání Boží tváře. Ježíš Nazaretský v pohledu Josepha Ratzingera – Benedikta XVI.* Brno: Barrister & Principal, 2020.
- GORMAN, Michael. J. *Apostle of the crucified lord. A theological introduction to Paul and his letters*. Michigan: Eerdmans Publishing Co, 2004.
- GRÜN, Anselm. *Sedmero skutků milosrdenství*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2016.
- HOPPE, Rudolf. *List Jakubův. Malý Stuttgartský komentář*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.
- IMBACH, Josef. *A učil je v podobenstvích. Ježíšovy obrazné příběhy o životě z víry*. Praha: Vyšehrad, 2016.
- JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše. Edice Sacra Pagina*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005.
- JŮLICHER, Adolf. *Die Gleichnisreden Jesu II. Auslegung der Gleichnisreden der drei ersten Evangelien*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1963.
- JAREMA, Radoslaw. *Boží milosrdenství v dopisech svatého Pavla*. Praha: KTF UK, 2008.
- KASPER, Walter. *Milosrdenství. Základní pojem evangelia – klíč křesťanského života*. Brno: Nakladatelství CDK, 2015.
- KREMER, Jacob. *Lukasevangelium. Die Neue Echter Bibel*. Würzburg: Echter Verlag, 1992.
- KREMER, Jacob. *Druhý list Korintanům*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000.

- KLAUCK, Hans, Josef. *Erster Korintherbrief. Die Neue Echter Bibel*. Würzburg: Echter Verlag, 1987.
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Slovník spisovné češtiny*. Praha: Academia, 1978.
- LUBAC, Henri de. *Meditace o církvi*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010.
- LACHMANOVÁ, Kateřina. *O milosrdenství*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2016.
- LOZANO, Neal. *Návrat staršího bratra*. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2018.
- MRÁZEK, Jiří. *Podobenství v kontextu Matoušova evangelia*. Jihlava: Nakladatelství Mlýn, 2003.
- MRÁZEK, Jiří. *Evangelium podle Matouše*. Praha: Centrum biblických studií, 2015.
- MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*. Praha: Centrum biblických studií, 2018.
- MAREČEK, Petr. Soud světa. In Roskovec, Jan (ed.). *Od Mojžíše k novému Jeruzalému. Deset biblických výkladů*. Jihlava: Mlýn, 2021.
- MARGUERAT, Daniel. Úvod do Nového zákona. Historie, písmo, teologie. Jihlava: Mlýn, 2014.
- MOHELNÍK, Benedikt – MACHULA, Tomáš. Tomáš Akvinský. *O lásce a milosrdenství v Teologické sumě*. Praha: Krystal OP, 2016.
- MOLONEY, Francis J. *Evangelium podle Jana. Edice Sacra Pagina*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009.
- MAYER, Bernhard. *List Filipanům. List Filemonovi. Malý Stuttgartský komentář*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000.
- NESTLE – ALAND. *Řecko-český Nový Zákon. Slovník novozákonní řečtiny*. Praha: Česká biblická společnost, 2011.
- NOUWEN, Henri J. M. *Návrat ztraceného syna*. Praha: Paulínky, 2019.
- ORTKEMPER, Franz Josef. *První list Korinťanům. Malý Stuttgartský komentář*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999.
- PHILIPPE, Marie Dominique. *Blahoslavenství jako lék*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011.
- PAPEŽ FRANTIŠEK. *Milosrdenství*. Praha: Paulínky, 2015.

- POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Ježíš Kristus – pravda dějin*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009.
- POKORNÝ, Petr – HECKEL, Ulrich. *Úvod do Nového zákona*. Praha: Vyšehrad, 2013.
- POKORNÝ, Petr. *Ježíš Nazaretský. Historický obraz a jeho interpretace*. Praha: Oikoymenh, 2005.
- PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998.
- RADL, Walter. *List Galatánům. Malý stuttgartský komentář*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999.
- RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2019.
- RYŠKOVÁ, Mireia. *První list Tesalonickým*. Praha: Česká biblická společnost, 2015.
- RYŠKOVÁ, Mireia. *Pavel z Tarsu a jeho svět*. Praha: Karolinum, 2014.
- ROSKOVEC, Jan. *Evangelium podle Jana*. Praha: Centrum biblických studií, 2020.
- RONCHI, Ermes. *Klíčové otázky evangelia*. Praha: Paulínky, 2017.
- REISER, Márius. *Nepohodlný Ježíš*. Praha: Triton, 2019.
- SOKOL, Jan. *Člověk a svět očima Bible: pokus o uvedení do biblické antropologie*. Praha: Ježek, 1993.
- SEGALLA, Giuseppe. *Historické panoráma Nového zákona*. Svitavy: Trinitas, 1998.
- STEGEMANN, Ekkehard – STEGEMANN, Wolfgang. *Urchristliche Sozialgeschichte*. Stuttgart: Kohlhammer, 1995.
- SCHÖNBORN, Christoph. *Nalezli jsme milosrdenství*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010.
- SÁZAVA, Zdeněk. *Biblická mozaika. Úvod do studia Nového zákona*. Praha: Karolinum, 1998.
- SCARANO, Angelo. *O marnotratném Otci*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012.
- ŠPIDLÍK, Tomáš. *Svatý rok milosrdenství*. Olomouc: Refugium, 2015.
- THEOBALD, Michael. *List Římanům. Malý Stuttgartský komentář*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

- TICHÝ, Ladislav. *Úvod do novozákonní řečtiny*. Olomouc: Jiří Burget, 2001.
- TRSTENSKÝ, František. *Komentár k Jakobovmu Listu*. Tajov: Institut teologie, misie a sociální práce, 2019.
- VORHOLT, Robert. *Odpusť nám naše viny. Odpuštění ve světle modlitby Otče náš*. Mezinárodní katolická revue *Communio*, 2020.
- VOPŘADA, David. *Prosba „Odpusť nám naše viny“ v latinské patristice*. Mezinárodní katolická revue *Communio*, 2020.
- WOLTER, Michael. *Paulus. Ein Grundriss seiner Theologie*. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlagsgesellschaft, 2011.
- ZVĚŘINA, Josef. *Teologie agapé*. Praha: Scriptum, 1992.